

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

**ΤΜΗΜΑ: ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ,
ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ,
ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

*Η συμβολή του ΥΠΕΘΑ και των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων στην
αντιμετώπιση της Προσφυγικής Κρίσης.*

Όνοματεπώνυμο φοιτητή: Ιωάννης Βελεγράκης

Επιβλέπων Καθηγητής: Ρεβέκκα Παιδή

Θεσσαλονίκη, Χειμώνας 2018

...Παρηγοριά έχει ο θάνατος και λησμοσύνη ο χάρος, μα ο ζωντανός ό
χωρισμός παρηγοριά δέν έχει... («Το τραγούδι της ξενιτειάς», Κ.
Κρυστάλλης).

Pablo Picasso, *Τραγωδία*. 1903. Εθνική Πινακοθήκη Τεχνών. Ουάσιγκτον.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Από τη θέση αυτή, θα ήθελα να ευχαριστήσω εκ βάθους καρδιάς την επιβλέπουσα καθηγήτρια μου Ρεβέκκα Παιδή και την οικογένεια μου.

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάσθηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου»

Ιωάννης Βελεγράκης

Πίνακας Περιεχομένων

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
1 ^ο ΜΕΡΟΣ.....	9
1.1. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ.....	9
1.2. ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΣΥΡΙΑΣ	12
1.2.1. ΠΡΟΣΦΥΓΑΣ – ΜΕΤΑΝΑΣΤΗΣ	18
1.2.2. ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	20
1.3. Η ΕΥΡΩΠΗ ΣΤΗ ΔΙΝΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ.....	27
2 ^ο ΜΕΡΟΣ.....	33
2.1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ – ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΗ ΤΗΣ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ – ΔΟΜΕΣ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ.....	33
ΤΑ ΝΗΣΙΑ ΚΑΙ Η ΔΙΑΜΟΝΗ ΣΤΑ HOTSPOTS	39
3 ^ο ΜΕΡΟΣ.....	40
3.1. ΠΛΑΙΣΙΟ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ. ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ.....	40
3.2. Η ΑΝΑΜΙΞΗ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΩΝ ΕΝΟΠΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ....	44
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	51
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	52

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι Ένοπλες Δυνάμεις του ελληνικού έθνους, ανέκαθεν υπήρξαν ο βασικός και αταλάντευτος πυλώνας διατήρησης της τάξης και της ασφάλειας για τους απανταχού Έλληνες και όχι μόνο. Η δράση τους ανά τους χρόνους και τις περιόδους ήταν τέτοια και τόση που δεν δύναται να υπάρχει ουδεμία αμφιβολία όχι μόνον για το αξιόμαχό τους, αλλά και για την ειρηνοποιές και φιλόνηθρες ενέργειές τους.

Άξιοι συνεχιστές του άτακτου ελληνικού στρατού κατά την προεπαναστατική και επαναστατική περίοδο, οι δυνάμεις του στρατού και αργότερα το σχετικό Υπουργείο (ΥΠ.ΕΘ.Α.), συμβάλλουν καθημερινά στον κοινωνικό βίο με πλείστους όσους τρόπους. Από τις επιχειρήσεις αποκομιδών ασθενών μέχρι και στην δημιουργία έργων κοινωνικής ωφέλειας (λ.χ. άνοιγμα και κατασκευή δρόμων) και την κατάσβεση πυρκαγιών, τη συνδρομή στις καταστροφικές συνέπειες θεομηνιών, τον αποχιονισμό δρόμων κ.α. Θα χρειάζονταν τόμοι ολόκληροι για να απαριθμήσει κανείς την προσφορά του ελληνικού στρατού και των Ενόπλων Δυνάμεων σε κάθε τομέα κοινωνικής προσφοράς.

Πρόσφατα, σε ένα από τα μεγαλύτερα κύματα προσφυγικών ροών στην Ελλάδα, και κατ' επέκταση την Ευρωπαϊκή ενδοχώρα που ξεκίνησε από το 2012 και συνεχίζεται μέχρι και σήμερα, οι Ένοπλες Δυνάμεις αποτελούν σοβαρό σύμμαχο και υποστηρικτικό παράγοντα της αντιμετώπισης των τεράστιων κοινωνικών και οικονομικών συνεπειών ενός φαινομένου που οπωσδήποτε έχει προκαλέσει σοβαρούς κλυδωνισμούς στην καθημερινότητα της ελληνικής κοινωνίας.

Στόχος της παρούσης εργασίας είναι ακριβώς αυτός: να παρουσιάσει το πρόβλημα της αντιμετώπισης των συνεπειών της προσφυγικής κρίσης, μέσα από το πρίσμα της θεώρησης των πραγμάτων από τη συνεισφορά των Ενόπλων Δυνάμεων και του ΥΠ.ΕΘ.Α. σε αυτό το οξύτατο πρόβλημα. Ποιο είναι το πλαίσιο δράσης; Πως συντελείται η όλη διαδικασία παρέμβασης και βοήθειας; Με ποιον ή ποιους συνεργάζονται οι Ένοπλες Δυνάμεις για την υλοποίηση της ανθρωπιστικής βοήθειας; Όλα αυτά είναι ερωτήματα που ελπίζει η ανά χειράς εργασία να απαντήσει, σε ένα πλαίσιο χρηστικής και ουσιαστικής ενημέρωσης.

Προς την όσο το δυνατόν καλύτερη και πληρέστερη παρουσίαση και πραγμάτευση του ζητήματος, η εργασία είναι δομημένη σε μέρη, κεφάλαια και υποκεφάλαια. Στο πρώτο μέρος, γίνεται αναφορά στην ανθρωπιστική κρίση καθ'αυτό καθώς και στο προσφυγικό ζήτημα· θίγεται ο ορισμός του δίπολου: μετανάστης – πρόσφυγας και γίνεται μνεία στο νομικό πλαίσιο που διέπει τους σχετικούς όρους. Επίσης γίνεται μια σύντομη αναδρομή στο προσφυγικό ζήτημα από την όψη της ευρωπαϊκής ένωσης και των σχετικών κρατών. Στο δεύτερο μέρος, λαμβάνει χώρα μια ιστορική αναδρομή του προβλήματος μέχρι σήμερα, πως αντιμετωπίστηκε το πρόβλημα στον ελλαδικό χώρο, ως μιας υποτυπώδους χαρτογράφησης της μέχρι τώρα προσφοράς, καθώς και αναφορά στις δομές φιλοξενίας. Στο τρίτο μέρος, το ενδιαφέρον εστιάζεται στο ρόλο και την προσφορά των Ενόπλων Δυνάμεων στο ζήτημα. Σε ποιο πλαίσιο και με ποια αρμοδιότητα συντελείται η βοήθεια που προσφέρουν, πως αναμιγνύεται και αναμίχθηκε ο Ελληνικός Στρατός στην διαχείριση του προβλήματος, ποια είναι η προσφορά του και πως αυτή πραγματοποιείται, και τέλος με ποιους φορείς και υπουργεία συνεργάζεται το ΥΠ.ΕΘ.Α για την καλύτερη δυνατή παροχή βοήθειας. Ακολουθούν τα συμπεράσματα που απορρέουν από αυτή την εργασία, καθώς και η σχετική βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε (ελληνόγλωσση και ξενόγλωσση).

Είναι σαφές πως το πρόβλημα της προσφυγικής κρίσης, εφόσον είναι τόσο πρόσφατο και διαρκώς κινούμενο, έχει έλλειψη εξειδικευμένης βιβλιογραφίας, καθώς δεν έχουν παγιωθεί οι συνθήκες εκείνες που θα επιτρέψουν την δημιουργία ενός πλαισίου ασφάλειας για την εξαγωγή γόνιμων και σταθερών συμπερασμάτων. Για την ώρα, τα δεδομένα στα οποία μπορεί να στηριχθεί κανείς είναι στατιστικά στοιχεία και απόψεις των προσώπων που βρίσκονται σε σημαίνουσες, καθώς και κάποιες πρώιμες φωνές επιστημονικής εμβέλειας. Για την εκπόνηση της ανά χείρας εργασίας, έγινε εκτενής αναζήτηση στο διαδίκτυο με λέξεις κλειδιά, όπως «Ένοπλες Δυνάμεις», «προσφυγικό», «ΥΠ.ΕΘ.Α.», «αντιμετώπιση ανθρωπιστικής κρίσης», «Μεταναστευτική πολιτική», «Δομές φιλοξενίας» κα.

1^ο ΜΕΡΟΣ.

1.1. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ.

Μια ανθρωπιστική κρίση θεωρείται η κατάσταση κατά την οποία υπάρχει μια εξαιρετική και γενικευμένη απειλή για την ανθρώπινη ζωή, την υγεία ή την επιβίωση. Οι κρίσεις αυτές εμφανίζονται συνήθως στο πλαίσιο μιας υφιστάμενης κατάστασης έλλειψης προστασίας, όπου μια σειρά προϋπάρχοντων παραγόντων (φτώχεια, ανισότητα, έλλειψη πρόσβασης σε βασικές υπηρεσίες) που επιδεινώνεται από φυσική καταστροφή ή ένοπλη σύρραξη, πολλαπλασιάζει τις καταστροφικές συνέπειες. Από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου προέκυψε πολλαπλασιασμός του τύπου της ανθρωπιστικής κρίσης που έγινε γνωστό ως περίπλοκη κατάσταση έκτακτης ανάγκης. Αυτά τα φαινόμενα, γνωστά και ως πολύπλοκες πολιτικές καταστάσεις έκτακτης ανάγκης, είναι ανθρωπογενείς κρίσεις όπου μια κατάσταση βίας προκαλεί ανθρώπινα θύματα, εξαναγκασμούς, επιδημίες και λιμό. Αυτά συνδυάζονται με την εξασθένηση ή την πλήρη κατάρρευση των οικονομικών και πολιτικών δομών και, μερικές φορές, με την εμφάνιση φυσικής καταστροφής. Οι πολύπλοκες καταστάσεις έκτακτης ανάγκης διαφέρουν από τις κρίσεις, διότι είναι πιο παρατεταμένες, είναι πολιτικές και έχουν σημαντικές καταστρεπτικές και αποδόσιμες συνέπειες σε όλες τις σφαίρες της ζωής. Κατά συνέπεια, η αντιμετώπιση αυτών των κρίσεων περιλαμβάνει συνήθως μεγάλο αριθμό φορέων, καθώς και εκείνους που ασχολούνται αποκλειστικά με ανθρωπιστικές εργασίες, συμπεριλαμβανομένων των αποστολών διατήρησης της ειρήνης και των πολιτικών και διπλωματικών δομών. Δεν υπάρχει απλή κατηγοριοποίηση ανθρωπιστικών κρίσεων. Οι διάφορες κοινότητες και οργανισμοί τείνουν να έχουν ορισμούς που σχετίζονται με τις συγκεκριμένες καταστάσεις που αντιμετωπίζουν. Μια τοπική πυροσβεστική υπηρεσία τείνει να επικεντρώνεται σε ζητήματα όπως οι πλημμύρες και οι

καιρικές συνθήκες. Οι οργανώσεις που συνδέονται με την ιατρική και την υγεία εστιάζουν φυσικά σε ξαφνικές κρίσεις στην υγεία μιας κοινότητας. Μια συνεχιζόμενη ή παρατεταμένη πανδημία μπορεί να ισοδυναμεί με ανθρωπιστική κρίση, ειδικά όταν υπάρχουν αυξανόμενα επίπεδα λοιμογόνου ιών ή ποσοστά λοίμωξης όπως στην περίπτωση του AIDS, της γρίπης των πτηνών ή της φυματίωσης. Τα μεγάλα προβλήματα που σχετίζονται με την υγεία, όπως ο καρκίνος, η υπερθέρμανση του πλανήτη, απαιτούν τυπικό ή βαθύ μαζικό γεγονός για να δικαιολογήσουν μια ετικέτα "κρίσης" ή "καταστροφής". Η Διεθνής Ομοσπονδία Εταιρειών Ερυθρού Σταυρού και Ερυθράς Ημισελήνου (IFRC) απαριθμεί κατηγορίες που περιλαμβάνουν διάφορους τύπους φυσικών καταστροφών, τεχνολογικές καταστροφές (π.χ. διαρροές επικίνδυνων υλικών, πυρηνικά ατυχήματα τύπου Τσερνομπίλ, χημικές εκρήξεις) και μακροπρόθεσμες ανθρωπογενείς καταστροφές σε "εμφύλιες συγκρούσεις, εμφύλιο πόλεμο και διεθνή πόλεμο". Σε διεθνές επίπεδο, ο τομέας ανθρωπιστικής αντίδρασης τείνει να διακρίνει μεταξύ φυσικών καταστροφών και πολύπλοκων καταστάσεων έκτακτης ανάγκης που σχετίζονται με ένοπλες συγκρούσεις και πολέμους.

Η ανθρωπιστική βοήθεια είναι υλική και υλικοτεχνική βοήθεια σε άτομα που χρειάζονται βοήθεια. Είναι συνήθως βραχυπρόθεσμη βοήθεια μέχρι να την αντικαταστήσει η μακροπρόθεσμη βοήθεια από την κυβέρνηση και άλλα ιδρύματα. Μεταξύ των ανθρώπων που έχουν ανάγκη είναι οι άστεγοι, οι πρόσφυγες και τα θύματα φυσικών καταστροφών, πολέμων και λιμών. Η ανθρωπιστική βοήθεια είναι υλική ή υλικοτεχνική βοήθεια που παρέχεται για ανθρωπιστικούς σκοπούς, συνήθως ως απάντηση σε ανθρωπιστικές κρίσεις, συμπεριλαμβανομένων φυσικών καταστροφών και ανθρωπογενών καταστροφών. Ο πρωταρχικός στόχος της ανθρωπιστικής βοήθειας είναι να σώσει ζωές, να ανακουφίσει τα βάσανα και να διατηρήσει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Συνεπώς, μπορεί να γίνει διάκριση από την αναπτυξιακή βοήθεια, η οποία επιδιώκει να αντιμετωπίσει τους υποκείμενους κοινωνικοοικονομικούς

παράγοντες που μπορεί να έχουν οδηγήσει σε κρίση ή έκτακτη ανάγκη. Υπάρχει συζήτηση σχετικά με τη σύνδεση της ανθρωπιστικής βοήθειας και των αναπτυξιακών προσπαθειών, η οποία ενισχύθηκε από την Παγκόσμια Ανθρωπιστική Σύνοδο Κορυφής το 2016. Ωστόσο, η προσέγγιση αντιμετωπίζεται με κριτικό πνεύμα από τους επαγγελματίες. Η ανθρωπιστική βοήθεια στοχεύει στη βραχυπρόθεσμη ανακούφιση των θυμάτων μέχρις ότου η κυβέρνηση και τα άλλα θεσμικά όργανα μπορούν να παράσχουν μακροπρόθεσμη βοήθεια. Η ανθρωπιστική βοήθεια θεωρεί «μια θεμελιώδη έκφραση της παγκόσμιας αξίας της αλληλεγγύης μεταξύ των ανθρώπων και μιας ηθικής επιταγής». Η ανθρωπιστική βοήθεια μπορεί να προέρχεται είτε από τοπικές είτε από διεθνείς κοινότητες. Για να προσεγγίσει τις διεθνείς κοινότητες, η Υπηρεσία Συντονισμού Ανθρωπιστικών Υποθέσεων (OCHA) των Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) είναι υπεύθυνη για τις συντονιστικές απαντήσεις σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης. Συνεργάζεται με τα διάφορα μέλη της μόνιμης επιτροπής των οργάνων, τα μέλη των οποίων είναι αρμόδια για την παροχή έκτακτης βοήθειας. Οι τέσσερις οντότητες του ΟΗΕ που έχουν πρωταρχικό ρόλο στην παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας είναι το Πρόγραμμα Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών (UNDP), η UNHCR, το UNICEF και το Παγκόσμιο Επισιτιστικό Πρόγραμμα (WFP). Σύμφωνα με το Ινστιτούτο Υπερπόντιας Ανάπτυξης, ένα ερευνητικό ίδρυμα με έδρα το Λονδίνο, τα ευρήματα του οποίου κυκλοφόρησαν τον Απρίλιο του 2009 στο έγγραφο «Παροχή βοήθειας σε ανασφάλιστα περιβάλλοντα: Ενημέρωση 2009», το πιο θανατηφόρο έτος στην ιστορία του ανθρωπιστικού χαρακτήρα ήταν το 2008, οι ανθρωπιστικές οργανώσεις δολοφονήθηκαν και 260 επιθέσεις. Οι χώρες που θεωρούνται λιγότερο ασφαλείς ήταν η Σομαλία και το Αφγανιστάν. Το 2012, τα Ανθρωπιστικά Αποτελέσματα ανέφεραν ότι οι χώρες με τα υψηλότερα περιστατικά ήταν: Αφγανιστάν, Νότιο Σουδάν, Συρία, Πακιστάν και Σομαλία.

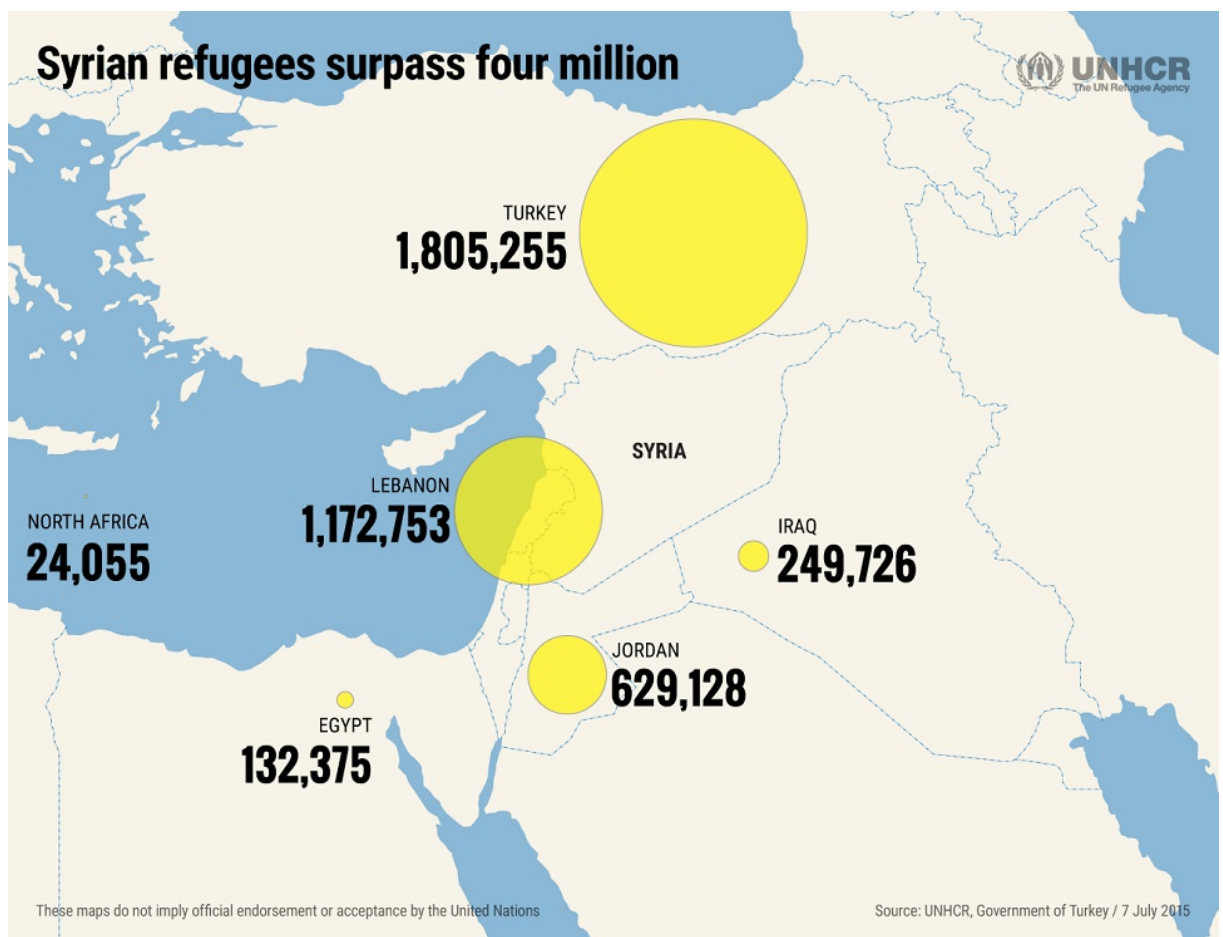
1.2. ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΣΥΡΙΑΣ

Η κρίση των προσφύγων μπορεί να αναφέρεται σε κινήσεις μεγάλων ομάδων εκτοπισθέντων, οι οποίοι θα μπορούσαν να είναι είτε εκτοπισμένοι στο εσωτερικό της χώρας, καταναγκαστικοί εκτοπισμένοι, πρόσφυγες ή άλλοι μετανάστες. Μπορεί επίσης να αναφέρεται σε συμβάντα στη χώρα προέλευσης ή αναχώρησης, σε μεγάλα προβλήματα ενώ βρίσκεται σε κίνηση ή ακόμα και μετά την άφιξή τους σε μια ασφαλή χώρα που περιλαμβάνει μεγάλες ομάδες εκτοπισμένων, αιτούντων άσυλο ή πρόσφυγες. Σύμφωνα με την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες, το 2017, 65,6 εκατομμύρια άνθρωποι εκδιώχθηκαν βίαια σε όλο τον κόσμο λόγω διώξεων, συγκρούσεων, βίας ή παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μόνο.

Η σύγκρουση στη Συρία μεταξύ της κυβέρνησης του Bashar al-Assad και άλλων δυνάμεων, η οποία ξεκίνησε την άνοιξη του 2011, εξακολουθεί να προκαλεί εκτοπισμό εντός της χώρας και σε ολόκληρη την περιοχή. Μέχρι τα μέσα του 2015, περίπου 7.6 εκατομμύρια άνθρωποι εκτοπίστηκαν εσωτερικά και 4 εκατομμύρια Σύριοι είχαν οδηγηθεί έξω από τη χώρα από τότε που άρχισε η σύμπτυξη. Η κατάσταση των προσφύγων που προκάλεσε η συριακή παράλειψη είναι τρομερή και έχει θέσει τεράστια πίεση στις γειτονικές χώρες. Κατά τη διάρκεια του 2014, περισσότερα από ένα εκατομμύριο Συριανοί καταγράφηκαν πρόσφατα ως πρόσφυγες σε γειτονικές χώρες, με αποτέλεσμα ο συνολικός αριθμός των εγγεγραμμένων προσφύγων στην περιοχή να φθάσει τα 3.688.402 μέχρι το τέλος του έτους. Ο Λίβανος, η Ιορδανία, το Ιράκ, η Αίγυπτος και η Τουρκία φιλοξενούν μεγάλο αριθμό συριακών προσφύγων και οι Σύριοι αναζητούν προστασία πέρα από αυτές τις χώρες σε αυξανόμενο αριθμό από το 2011 (UNHCR 2015a).

Η καταστροφή της Συρίας έχει θέσει τεράστια πίεση στις γειτονικές της χώρες, με την Ιορδανία, τον Λίβανο και την Τουρκία να φέρουν το μεγαλύτερο

βάρος. Μέχρι τα τέλη του 2014, ο Λίβανος, μια χώρα περίπου 4,8 εκατομμυρίων ανθρώπων πριν από την έναρξη της συριακής προσφυγικής κρίσης, φιλοξένησε 1.146.405 εγγεγραμμένους συριακούς πρόσφυγες, πράγμα που σημαίνει ότι σχεδόν ένας από κάθε άτομο που ζει τώρα στο Λίβανο είναι σύριος πρόσφυγας. Ως τις 31 Δεκεμβρίου 2014, η Τουρκία είχε φιλοξενήσει τον μεγαλύτερο συριακό πληθυσμό, με 1.552.839 εγγεγραμμένους πρόσφυγες. Η Ιορδανία φιλοξένησε τον τρίτο μεγαλύτερο πληθυσμό με 622.865 καταχωρημένους πρόσφυγες. Σε σύγκριση, το Ιράκ και η Αίγυπτος φιλοξένησαν έναν μικρότερο αλλά σημαντικό αριθμό συρίων, οι οποίοι ανέρχονταν σε 228.484 και 137.812 καταγεγραμμένους πρόσφυγες αντίστοιχα. Τους επόμενους έξι μήνες, οι αριθμοί αυτοί αυξήθηκαν ακόμα περισσότερο (UNHCR 2015a)

Πρόσφυγες από την Συρία στα μέσα του 2015 (UNHCR 2015a)

Το 2013, η Συρία αποτέλεσε για πρώτη φορά την κύρια χώρα προέλευσης των αιτούντων άσυλο σε 44 βιομηχανικές χώρες της Ευρώπης, της Βόρειας Αμερικής και της περιοχής Ασίας-Παλαιστίου. Εκτιμάται ότι 56.400 Σύριοι ζήτησαν πρόσφυγες στις 44 βιομηχανοποιημένες χώρες το 2013, υπερδιπλάσιο του αριθμού των δηλώσεων ασύλου στη Συρία το 2012 (25.200) και έξι φορές τον αριθμό το 2011 (8.500). Το 2014, ο αριθμός των αιτούντων άσυλο των συρίων στις 44 βιομηχανοποιημένες χώρες έφθασε τις 149.600, ο μεγαλύτερος αριθμός που καταγράφηκε από μια ομάδα από το 1992 (UNHCR 2014). Η κατάσταση των προσφύγων από τη συριακή παράλειψη είναι τρομακτική. Την κατάσταση περιγράφει με μελανά χρώματα ο Υπατος Αρμοστής για τους Πρόσφυγες Antonio Guterres σε συνέντευξή του το 2014 (UNHCR Global Trends 2014).

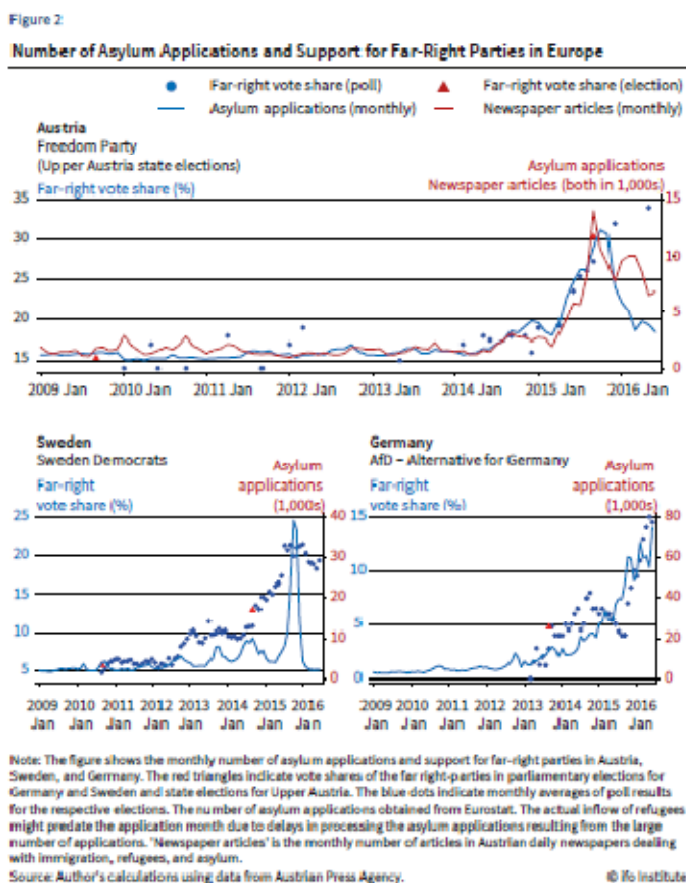
Οι γειτονικές χώρες της Τουρκίας, του Λιβάνου, της Ιορδανίας, του Ιράκ και της Αιγύπτου προσέφεραν πολύτιμη προστασία στους συριακούς πρόσφυγες από τότε που ξεκίνησαν οι συγκρούσεις το 2011. Έχουν γενικά επιτρέψει στους Σύριους την πρόσβαση στα εδάφη τους και έχουν αφιερώσει σημαντικούς οικονομικούς πόρους και κοινωνικές υπηρεσίες για να τους βοηθήσουν. Για παράδειγμα, η Τουρκία, μέχρι τις αρχές Δεκεμβρίου 2014, είχε επενδύσει 4,5 δισεκατομμύρια δολάρια σε άμεση βοήθεια σε Σύριους πρόσφυγες στη χώρα τους. Από τα μέσα του 2014, η Ιορδανία και ο Λίβανος δαπάνησαν πάνω από 1,2 δισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ και 1,6 δισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ αντίστοιχα (UNHCR 2014).

Η κεντρική κυβέρνηση του Ιράκ και η περιφερειακή κυβέρνηση του Κουρδιστάν συνεισέφεραν επίσης στην αποκατάσταση των Συρίων προσφύγων, παρέχοντας υπηρεσίες βασικής βοήθειας, βοήθεια σε μετρητά και βασικές υπηρεσίες (όπως η ελεύθερη πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη). Το βάρος που πέφτει τις χώρες αυτές είναι τεράστιο και είχε αρνητικό κοινωνικό και οικονομικό κόστος στις κοινότητες υποδοχής. Περισσότερο από το 80% των εγγεγραμμένων Συρίων προσφύγων στις γειτονικές χώρες ζουν σε κοινότητες

και πόλεις και όχι σε καταυλισμούς προσφύγων. Η εισροή μεγάλου αριθμού προσφύγων σε αστικές περιοχές έχει μετατοπίσει δραματικά τη δημογραφική σύνθεση σε ορισμένες περιοχές και έχει τεντώσει βασικές κοινωνικές υπηρεσίες όπως το νερό, την υγιεινή, το φαγητό, την υγειονομική περίθαλψη, τη στέγαση και την ηλεκτρική ενέργεια. Μια έκθεση του Αναπτυξιακού Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών για το 2014 περιέγραψε τον πρόσφυγα ως μια μεγάλης κλίμακας "εκ των πραγμάτων επιτάχυνση της αστικής ανάπτυξης", η οποία δεν συνοδεύτηκε από αυξήσεις στη στέγαση, την παροχή υπηρεσιών, την υποδομή και την ικανότητα αγοράς που επαρκούν για την ικανοποίηση των απαιτήσεων του αυξημένου πληθυσμού. Οι περιοχές και οι κοινότητες που ήταν ήδη από τους φτωχότερους πριν από την κρίση (δηλαδή η βόρεια περιοχή στην Ιορδανία και ο Λίβανος κατά μήκος των συριακών συνόρων) έχουν πληγεί ιδιαίτερα. Έπρεπε να απορροφήσουν μερικούς από τους μεγαλύτερους αριθμούς προσφύγων, αλλά να έχουν λιγότερους πόρους και πλούτο από τις πόλεις που βρίσκονται μακρύτερα από τα συριακά σύνορα (Guterres 2015).

Περισσότεροι από ένα εκατομμύριο άνθρωποι έφτασαν στην Ευρώπη το 2015 κυρίως από την ανατολική λεκάνη της Μεσογείου. Πρόκειται για τη μεγαλύτερη και πιεστικότερη προσφυγική έξοδο προς ευρωπαϊκό έδαφος από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο (Σπυροπούλου – Χριστόπουλος 2016). Πρόκειται για μια πρωτοφανή προσφυγική κρίση που δοκίμασε την ευρωπαϊκή ενότητα και απείλησε το όραμα μιας ηπείρου χωρίς σύνορα. Οι μετανάστες και οι πρόσφυγες που εισέρχονται στην Ευρώπη από την Αφρική, τη Μέση Ανατολή και τη Νότια Ασία θέτουν στους ευρωπαίους ηγέτες και τους υπεύθυνους χάραξης της μεταναστευτικής πολιτικής, τη μεγαλύτερη πρόκλησή τους από την κρίση του χρέους. Ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης θεωρεί την Ευρώπη ως τον πιο επιθυμητό προορισμό στον κόσμο για το κύμα της παράτυπης μετανάστευσης, αλλά ταυτόχρονα και τη Μεσόγειο ως τον πιο επικίνδυνο δρόμο διέλευσης των συνόρων στον κόσμο (International Organization for Migration (2015:2-8). Ωστόσο,

παρά την διαρκώς αυξανόμενη κλιμάκωση στα ποσοστά των μεταναστευτικών ρευμάτων, η συλλογική αντίδραση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην εισροή μεταναστών της επικράτειάς της ήταν επιδερμική, και οι επικριτές στάθηκαν περισσότερο στο γεγονός πως η Ε.Ε. φρόντισε κυρίως για την εξασφάλιση των συνόρων του μπλοκ, παρά στην προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών και των προσφύγων. Την ίδια στιγμή, χώρες όπως η Ιταλία, η Γερμανία και η Ελλάδα που δέχτηκαν τον κύριο όγκο των μεταναστευτικών ρευμάτων, ζητούν την αναπροσαρμογή της Συνθήκης του Δουβλίνου (Barker, Robinson 2016).

Ωστόσο, με τα εθνικιστικά κόμματα να αναδεικνύονται και να αποκτούν ολοένα και αυξανόμενη δύναμη σε πολλά κράτη μέλη, καθώς και με τις ανησυχίες για την ισλαμική τρομοκρατία να διατρανώνονται και να επεκτείνονται σε ολόκληρη την ήπειρο, παραμένει ασαφές εάν το μπλοκ της Ε.Ε. ή τα κράτη μέλη του είναι σε θέση να εφαρμόσουν μεταρρυθμίσεις στην μεταναστευτική τους πολιτική για χάρη των προσφύγων.

Είναι χαρακτηριστικό στο γράφημα, το πως συνδέονται οι καμπύλες της αύξησης απόδοσης ασύλου με την αύξηση της πολιτικής επιρροής των ακροδεξιών κομμάτων, ακόμα και σε ανεκτικές μέχρι πρότινος κοινωνίες σαν αυτή της Σουηδίας (Steinmayr 2017).

Οι πολιτικές αναταραχές στη Μέση Ανατολή, την Αφρική και τη Νότια Ασία μετασχηματίζουν τις μεταναστευτικές τάσεις στην Ευρώπη. Ο αριθμός των παράνομων ανιχνεύσεων στα σύνορα στην ΕΕ άρχισε να αυξάνεται το 2011, καθώς χιλιάδες Τυνησιοί άρχισαν να φτάνουν στο ιταλικό νησί Lampedusa μετά την έναρξη της Αραβικής Άνοιξης. Οι Αφρικανοί στα νότια της Σαχάρας που είχαν προηγουμένως μεταναστεύσει στη Λιβύη, ακολούθησαν το 2011-2012, φεύγοντας από τις κοινωνικές αναταραχές που κορυφώθηκαν στην εποχή του Καντάφι. Η πιο πρόσφατη αύξηση των ανιχνεύσεων κατά μήκος των θαλάσσιων συνόρων της ΕΕ οφείλεται στον αυξανόμενο αριθμό μεταναστών και προσφύγων της Συρίας, του Αφγανιστάν και της Ερυθραίας (Νοτοπούλου 2016:10-15).

Ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (IOM) εκτιμά ότι περισσότεροι από 464.000 μετανάστες έχουν διασχίσει την Ευρώπη δια θαλάσσης για τους πρώτους εννέα μήνες του 2015. Οι Σύριοι που διέφυγαν από τον εμφύλιο πόλεμο τεσσάρων και ενάμισι έτους αποτελούσαν τη μεγαλύτερη ομάδα (39%). Οι Αφγανοί προσπαθούν να ξεφύγουν από τον συνεχιζόμενο πόλεμο με τους αντάρτες των Ταλιμπάν (11%), και οι Ερυθραίοι που εγκαταλείπουν την καταναγκαστική εργασία (7%) αποτελούν τη δεύτερη και την τρίτη μεγαλύτερη ομάδα μεταναστών αντίστοιχα. Η επιδείνωση των συνθηκών ασφάλειας και η όξυνση της φτώχειας στο Ιράκ, τη Νιγηρία, το Πακιστάν, τη Σομαλία και το Σουδάν συνέβαλαν επίσης στην εισροή των μεταναστών.

Τα κράτη μέλη της ΕΕ που πλήττονται περισσότερο από την οικονομική κρίση, όπως η Ελλάδα και η Ιταλία, χρησίμευσαν και χρησιμεύουν, ως τα κύρια σημεία εισόδου των μεταναστών και των προσφύγων λόγω της εγγύτητάς τους στη λεκάνη της Μεσογείου. Η ένδεια και η οπισθοδρόμηση αναφορικά με την ετοιμότητα της Ε.Ε. στο μεταναστευτικό, έχει ως αποτέλεσμα να μείνουν εκτεθειμένες βόρειες χώρες, όπως η Ουγγαρία που βρίσκεται στα βόρειο-ανατολικά σύνορα της ΕΕ, και τελεί «εν συγχύσει», μπροστά στην απότομη

αύξηση της παράνομης μετανάστευσης. Η κινητοποίηση των οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης μπροστά στην πρόκληση του 2015 έφερε πάντως μια μαζική οργανωμένη απάντηση στο πρόβλημα, που είχε να κάνει με την πίεση για καταγραφή όλων των μεταναστών, γρήγορες διαδικασίες απόδοσης ή μη ασύλου και συγκρότησης κέντρων υποδοχής (Παπαγιάννης 2015:24-6).

1.2.1. ΠΡΟΣΦΥΓΑΣ – ΜΕΤΑΝΑΣΤΗΣ

Σύμφωνα με την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες, ως Πρόσφυγες ορίζονται τα άτομα που βρίσκονται εκτός της χώρας καταγωγής τους εξαιτίας του φόβου διώξεων, διαμαχών, γενικευμένης βίας, ή άλλων καταστάσεων που έχουν διαταράξει σοβαρά την έννομη τάξη και, ως αποτέλεσμα, δικαιούνται διεθνούς προστασίας. Ο ορισμός του πρόσφυγα δίνεται στη Σύμβαση του 1951 και στα περιφερειακά μέσα για τους πρόσφυγες, καθώς και στο καταστατικό της Ύπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες¹. Σύμφωνα με την ΥΑΗΕΠ, οι πρόσφυγες και οι αιτούντες άσυλο αποτελούν μια ξεχωριστή ομάδα ανθρώπων, γιατί έφυγαν από την πατρίδα τους λόγω ύπαρξης σοβαρής απειλής κατά της ζωής και της ελευθερίας τους. Η ΥΑΗΕΠ προειδοποιεί ότι δεν πρέπει να γίνεται σύγχυση ανάμεσα στους πρόσφυγες και σε άλλες ομάδες μεταναστών που μετακινούνται από μία χώρα σε άλλη για οικονομικούς ή κοινωνικούς λόγους, ενώ οι πρόσφυγες αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τον τόπο τους για να σώσουν τη ζωή τους ή για να διατηρήσουν την ελευθερία τους (Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες 2008:1-7& Ζάικος 2016& Τρουμπέτα 2012:55).

¹Σύμβαση του 1951, «όποιος λόγω ενός βάσιμου φόβου ότι θα καταδιωχθεί για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, συμμετοχής σε κάποια κοινωνική ομάδα ή λόγω πολιτικών πεποιθήσεων βρίσκεται εκτός της χώρας του».

Όσον αφορά τον Μετανάστη, αν και δεν υπάρχει επίσημος νομικός ορισμός για τον διεθνή μετανάστη, η πλειονότητα των ειδικών συμφωνεί ότι διεθνής μετανάστης είναι όποιος αλλάζει τον τόπο συνήθους κατοικίας του/της, ανεξαρτήτως του λόγου μετανάστευσης ή του νομικού καθεστώτος. Γενικά, υπάρχει διάκριση μεταξύ μικρής διάρκειας ή προσωρινής μετανάστευσης, που περιλαμβάνει μετακινήσεις διάρκειας μεταξύ 3 και 12 μηνών, και μακράς διάρκειας ή μόνιμης μετανάστευσης, που έχει να κάνει με την αλλαγή της χώρας κατοικίας για διάρκεια ενός χρόνου και άνω (Βεντούρα 1994& Ροντιέ 2016).

Τυπικά κάποιος φέρει την ταμπέλα του «πρόσφυγα» μόνο αφού ολοκληρώσει επιτυχώς τη διαδικασία αίτησης ασύλου. Τυπικά, μόνο το κράτος-μέλος της ΕΕ που εξετάζει την αίτησή του μπορεί να αποφανθεί στο τέλος αν ο αιτών είναι «πρόσφυγας» ή «οικονομικός μετανάστης». Από την άλλη, ο «Αιτών άσυλο» είναι κάποιος που έχει καταθέσει αίτηση για να αναγνωριστεί ως πρόσφυγας και αναμένει την απάντηση. Ο αιτών άσυλο είναι εκείνος ο οποίος, με την υποβολή αίτησης ασύλου, ζητά από μία άλλη χώρα (διαφορετική της χώρας καταγωγής του) να του παράσχει προστασία από δίωξη. Η διαδικασία της αίτησης ασύλου ρυθμίζεται από διεθνείς συμφωνίες, όπως η Συνθήκη της Γενεύης ή ο Κανονισμός Δουβλίνο III, καθώς και από την εθνική νομοθεσία. Ο πιο αμφιλεγόμενος είναι ο όρος «λαθρομετανάστης». Ο **Ντον Φλιν**, διευθυντής του Κέντρου Δικαιωμάτων των Μεταναστών στη Βρετανία, τον θεωρεί επικίνδυνο. «Είναι προτιμότερο να λέμε «παράτυπος μετανάστης» ή «μετανάστης χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα» γιατί τα επίθετα «λαθραίος» ή «παράνομος» συνδέουν κάποιον με εγκληματική συμπεριφορά» (Bohmer-Shuman 2008 & Το Βήμα team 2015).

Ο ΟΗΕ και το Ευρωκοινοβούλιο έχουν ζητήσει να πάψουμε να χρησιμοποιούμε τους όρους «λαθρομετανάστης» και «παράνομος μετανάστης». Το 2013 το ειδησεογραφικό πρακτορείο Associated Press και η εφημερίδα «Los Angeles Times» ζήτησαν από τους συντάκτες τους να πάψουν να τους

χρησιμοποιούν για να περιγράψουν κάποιον χωρίς έγκυρη βίζα. Σημειωτέον ότι οι Αγγλοσάξονες χρησιμοποιούν τον όρο «expat» (εκπατρισμένος) για τους ίδιους όταν μεταναστεύουν στο εξωτερικό αλλά αποκαλούν μετανάστες όλους τους υπόλοιπους. Μερικοί διαφωνούν ότι το «μετανάστης» είναι υποτιμητικό. Η **Τζούντιθ Βόνμπεργκ**, από το Δίκτυο Δικαιωμάτων των Μεταναστών, θεωρεί ότι, αν πάψουμε να τον χρησιμοποιούμε, «θα ενισχύσουμε το χάσμα ανάμεσα στον καλό πρόσφυγα και στον κακό μετανάστη». Ο όρος «εξόριστος» φέρνει θετικούς συνειρμούς αλλά έπεσε στην αχρηστία μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Περιγράφει κάποιον που αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τη χώρα του αλλά σκοπεύει κάποτε να επιστρέψει. Πολλοί είναι οι Σύριοι, κατά τη γνώμη της που εμπίπτουν σε αυτή την κατηγορία (Το Βήμα team 2015& Πανταζής χχ).

1.2.2. ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Ενώ το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο εφαρμόζεται μόνο σε περιόδους ένοπλης σύγκρουσης, ο νόμος για τα ανθρώπινα δικαιώματα ισχύει ανά πάσα στιγμή, σε περιόδους ειρήνης και σε περιόδους ένοπλης σύγκρουσης. Η ταυτόχρονη εφαρμογή αυτών των δύο νομοθετικών οργάνων αναγνωρίστηκε ρητά από διάφορα διεθνή δικαστήρια, όπως το Διεθνές Δικαστήριο, η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, η Διαμερικανική Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και, φυσικά,, πολλά εθνικά δικαστήρια. Τούτου λεχθέντος, ορισμένες συνθήκες ανθρωπίνων δικαιωμάτων επιτρέπουν στα κράτη να παρεκκλίνουν από ορισμένα δικαιώματα σε περιόδους δημόσιας έκτακτης ανάγκης. Ορισμένα βασικά δικαιώματα δεν μπορούν ποτέ να ανασταλούν, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος στη ζωή και της απαγόρευσης βασανιστηρίων ή σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας. Επιπλέον, εκτός εάν και μέχρι να εκδώσουν παρεκκλίσεις σύμφωνα με

τις σχετικές διαδικασίες, τα κράτη δεσμεύονται από το σύνολο των συμβατικών τους υποχρεώσεων ακόμη και σε περιόδους ένοπλης σύγκρουσης. Το πεδίο εφαρμογής των δύο νομοθεσιών είναι ελαφρώς διαφορετικό. το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο δεσμεύει όλους τους παράγοντες σε ένοπλες συγκρούσεις: κράτη, οργανωμένες ένοπλες βάσεις και άτομα. Ο νόμος για τα ανθρώπινα δικαιώματα, από την άλλη πλευρά, θεσπίζει κανόνες που ρυθμίζουν τα κράτη στις σχέσεις τους με τα άτομα. Παρόλο που υπάρχει αυξανόμενος αριθμός απόψεων σύμφωνα με το οποίο οι οργανωμένες ένοπλες ομάδες - ειδικά αν ασκούν κυβερνητικές λειτουργίες - πρέπει επίσης να σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα το ζήτημα παραμένει αναποτελεσματικό. Αν και τα άτομα δεν έχουν συγκεκριμένες υποχρεώσεις βάσει του δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οι σοβαρότερες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως η γενοκτονία, τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και τα βασανιστήρια, τιμωρούνται από το διεθνές δίκαιο και αποτελούν συχνά εγκλήματα βάσει του εθνικού ποινικού δικαίου. Η ουσία ορισμένων κανόνων του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου και του δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι παρόμοια. Για παράδειγμα, και οι δύο νόμοι αποσκοπούν στην προστασία της ανθρώπινης ζωής. απαγορεύουν τα βασανιστήρια ή την σκληρή μεταχείριση, θεσπίζουν βασικά δικαιώματα για τα άτομα που αντιμετωπίζουν ποινικές διαδικασίες και απαγορεύουν τις διακρίσεις. Εντούτοις, πρέπει να ληφθεί μέριμνα ώστε να διασφαλιστεί η σωστή διατύπωση της σχέσης μεταξύ των δύο συνόλων κανόνων. Όπως δήλωσε το Διεθνές Δικαστήριο στην γνωμοδοτική του γνώμη για τα πυρηνικά όπλα, σε περιπτώσεις ένοπλης σύγκρουσης, το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο είναι *lex specialis*. Τι σημαίνει αυτό; Η ακριβής αλληλεπίδραση εξαρτάται από τους εν λόγω κανόνες. Μπορεί να υπάρχουν ορισμένα θέματα για τα οποία το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο θεσπίζει ένα "αυτόνομο" σύνολο κανόνων. Στις περιπτώσεις αυτές, οι διατάξεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου ισχύουν για τον αποκλεισμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Εν προκειμένω, πρόκειται για τους κανόνες σχετικά με τους

αιχμαλώτους πολέμου που διαπιστώνονται στην τρίτη σύμβαση της Γενεύης, η οποία, όσον αφορά τα περισσότερα θέματα, είναι ένα αυτόνομο σύστημα. Για παράδειγμα, αυτό σημαίνει ότι οι αιχμάλωτοι πολέμου μπορούν να στερηθούν την ελευθερία τους μέχρι το τέλος των εχθροπραξιών και το δικαίωμα αμφισβήτησης της στέρησης της ελευθερίας δεν μπορεί να συναχθεί από το δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Άλλωστε, το άρθρο 5 της τρίτης σύμβασης της Γενεύης παρέχει στους αιχμαλωτισμένους πολεμιστές το δικαίωμα να καθορίζουν το δικαίωμά τους σε καθεστώς καταδίκης πολέμου από αρμόδιο δικαστήριο (Βρέλλη 2003).

Από την άλλη πλευρά, το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο μπορεί να είναι αόριστο ή σιωπηλό σε συγκεκριμένα ζητήματα, οπότε είναι σωστό να στραφεί κανείς προς το δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων για την ερμηνεία των εν λόγω κανόνων. Αυτό είναι ιδιαίτερα αξιοσημείωτο σε σχέση με τις διατάξεις περί δίκαιης δίκης, όπου το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο περιέχει μόνο γενικές διατάξεις, όπως η αναφορά στο δικαίωμα σε «δικαστικές εγγυήσεις που αναγνωρίζονται ως απαραίτητες από τους πολιτισμένους λαούς». Το ακριβές περιεχόμενο αυτών των εγγυήσεων μπορεί να συναχθεί από το δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ο νόμος για τα ανθρώπινα δικαιώματα αποτελεί επίσης σημαντική πηγή κανόνων και προστασίας σε μη διεθνείς ένοπλες συγκρούσεις, όπου οι διεθνείς κανόνες περί ανθρωπιστικού δικαίου είναι ελάχιστοι.

Τέλος, ενδέχεται να υπάρχουν ζητήματα που εξετάζονται από αμφότερα τα νομικά όργανα. Καθώς το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο είναι *lex specialis*, ο κανόνας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων πρέπει να ερμηνεύεται μέσω του πρίσματος του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου. Το δικαίωμα στη ζωή μπορεί να χρησιμεύσει ως παράδειγμα. Το τι συνιστά «παράνομη δολοφονία» σε καταστάσεις ένοπλης σύγκρουσης πρέπει να αξιολογείται με βάση τους σχετικούς κανόνες του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, συμπεριλαμβανομένου

του γεγονότος ότι οι πολεμιστές ή άλλα πρόσωπα που συμμετέχουν άμεσα σε εχθροπραξίες μπορούν να επιτεθούν - ακόμη και με θανατηφόρο βία και ότι η δολοφονία αμάχων σε ορισμένες περιπτώσεις δεν μπορεί να απαγορευτεί. Μπορούν να επιτραπούν "παράπλευρες ζημιές". Η νομιμότητα τέτοιων θανάτων πρέπει να αξιολογείται σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, η οποία απαιτεί την εξισορρόπηση της έκτακτης απώλειας της πολιτικής ζωής ή τραυματισμού των πολιτών με το συγκεκριμένο και άμεσο στρατιωτικό πλεονέκτημα που αναμένεται από μια συγκεκριμένη επίθεση. Τα τελευταία χρόνια διαπιστώνουμε την εμφάνιση εξαιρετικά ενδιαφέρουσας και σημαντικής νομολογίας από τα ανθρώπινα δικαιώματα και τα εθνικά δικαστήρια, καθώς αντιμετωπίζουν αυτή τη σύνθετη σχέση. Η ανάλυση δεν διευκολύνεται από το ζήτημα της έκτασης της εξωεδαφικής εφαρμογής των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Castels–Davidson 2000).

Οι ένοπλες συγκρούσεις και το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο έχουν σημασία για το προσφυγικό δίκαιο και την προστασία των προσφύγων με διάφορους τρόπους. Πρώτον, να προσδιορίσετε ποιος είναι πρόσφυγας. Πολλοί αιτούντες άσυλο είναι άτομα που εγκαταλείπουν ένοπλες συγκρούσεις και συχνά παραβιάζουν το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο. Αυτό τους κάνει πρόσφυγες; Όχι, καθώς κάθε άτομο που φεύγει από ένοπλη σύγκρουση εμπίπτει αυτόματα στον ορισμό της Σύμβασης του 1951 για τους πρόσφυγες, ο οποίος καθορίζει περιορισμένο κατάλογο λόγων δίωξης. Παρόλο που ενδέχεται να υπάρχουν καταστάσεις, ιδίως σε σύγκρουση με μια εθνική διάσταση, όπου τα άτομα φεύγουν λόγω φόβου δίωξης λόγω της "φυλής, θρησκείας, εθνικότητας ή ιδιότητας μέλους μιας συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας", αυτό δεν συμβαίνει πάντοτε. Αναγνωρίζοντας ότι η πλειοψηφία των ατόμων που αναγκάζονται να εγκαταλείψουν την εθνική τους κατάσταση σήμερα ξεφεύγουν από την αδιάκριτη επίδραση των εχθροπραξιών και της συνοδευτικής διαταραχής, συμπεριλαμβανομένης της καταστροφής σπιτιών, τροφών και μέσων διαβίωσης

- όλων των παραβιάσεων του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου - αλλά χωρίς συγκεκριμένες στοιχεία της δίωξης, μεταγενέστερα περιφερειακά έγγραφα για τους πρόσφυγες, όπως η σύμβαση του 1969 για τους πρόσφυγες του ΟΑΕ και η παρόμοια δήλωση της Καρθαγένης του 1984, έχουν επεκτείνει τους ορισμούς τους ώστε να συμπεριλαμβάνουν άτομα που εγκαταλείπουν ένοπλες συγκρούσεις (Καθορισμός του Καθεστώτος του Πρόσφυγα 2015).

Επιπλέον, τα κράτη που δεν συμμετέχουν σε αυτά τα περιφερειακά μέσα έχουν αναπτύξει διάφορα νομοθετικά και διοικητικά μέτρα, όπως η έννοια της «προσωρινής προστασίας», για παράδειγμα, για την επέκταση της προστασίας σε άτομα που εγκαταλείπουν ένοπλες συγκρούσεις. Ένα δεύτερο σημείο διεπαφής μεταξύ του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου και του δικαίου των προσφύγων αφορά σε θέματα αποκλεισμού. Οι παραβιάσεις ορισμένων διατάξεων του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου αποτελούν εγκλήματα πολέμου και η ανάθεσή τους μπορεί να αποκλείσει ένα συγκεκριμένο άτομο από το δικαίωμα προστασίας ως πρόσφυγας.

Το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο παρέχει σε πρόσφυγες που βρίσκονται σε κατάσταση ένοπλης σύγκρουσης μια προστασία δύο επιπέδων. Πρώτον, υπό την προϋπόθεση ότι δεν συμμετέχουν άμεσα σε εχθροπραξίες, καθώς οι άμαχοι πρόσφυγες δικαιούνται προστασία από τις επιπτώσεις των εχθροπραξιών. Δεύτερον, πέραν αυτής της γενικής προστασίας, το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο παρέχει στους πρόσφυγες πρόσθετα δικαιώματα και προστασίες λόγω της κατάστασής τους ως αλλοδαπών στην επικράτεια ενός συμβαλλόμενου μέρους σε μια σύγκρουση και των επακόλουθων συγκεκριμένων τρωτών σημείων (Holenbach 2010).

ΓΕΝΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ

Το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο λειτουργεί έτσι ώστε να αποφευχθεί ο εκτοπισμός των πολιτών και να διασφαλιστεί η προστασία τους κατά τη μετακίνηση, κατά την περίπτωση που βρίσκονται σε κίνηση.

Η ΡΗΤΗ ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΗΣ ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΗΣ

Τα συμβαλλόμενα μέρη σε μια σύγκρουση απαγορεύονται ρητά να εκτοπίσουν τους πολίτες. Πρόκειται για μια εκδήλωση της αρχής σύμφωνα με την οποία ο άμαχος πληθυσμός πρέπει να εξοικονομηθεί όσο το δυνατόν περισσότερο από τις επιπτώσεις των εχθροπραξιών. Κατά τη διάρκεια της κατοχής, η Τέταρτη Σύμβαση της Γενεύης απαγορεύει τις ατομικές ή μαζικές βίαιες μεταβιβάσεις, τόσο εντός της κατεχόμενης περιοχής όσο και πέραν των συνόρων της, είτε στο έδαφος της κατοχικής δύναμης είτε, όπως συμβαίνει συχνότερα στην τρίτη χώρα. Υπάρχει μια περιορισμένη εξαίρεση στον κανόνα αυτό, ο οποίος επιτρέπει σε μια κατοχική δύναμη να "εκκενώσει" τους κατοίκους μιας συγκεκριμένης περιοχής, εάν αυτό είναι απαραίτητο για την ασφάλεια του άμαχου πληθυσμού ή για επιτακτικούς στρατιωτικούς λόγους. Ακόμη και στις περιπτώσεις αυτές, οι εκκενώσεις δεν πρέπει να συνεπάγονται την εκτόπιση αμάχων εκτός της κατεχόμενης επικράτειας, εκτός αν αυτό είναι αδύνατον για ουσιώδεις λόγους. Επιπλέον, οι εκτοπισμένοι πρέπει να μεταφερθούν πίσω στα σπίτια τους μόλις παύσουν οι εχθροπραξίες στην εν λόγω περιοχή. Η απαγόρευση εκτόπισης του άμαχου πληθυσμού για λόγους που σχετίζονται με τη σύγκρουση, εκτός αν η ασφάλεια των πολιτών ή οι επιτακτικοί στρατιωτικοί λόγοι το απαιτούν, ισχύουν και για τις μη διεθνείς ένοπλες συγκρούσεις.

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΧΘΡΟΠΡΑΞΙΩΝ ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΟΥ ΝΑ ΑΠΟΦΕΥΧΘΕΙ Ο ΕΚΤΟΠΙΣΜΟΣ

Εκτός από αυτές τις ρητές απαγορεύσεις, οι κανόνες του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου που προστατεύουν τους πολίτες από τις επιπτώσεις των εχθροπραξιών διαδραματίζουν επίσης σημαντικό ρόλο στην πρόληψη του εκτοπισμού, καθώς συχνά παραβιάζονται αυτοί οι κανόνες που αποτελούν τη βάση των μετακινήσεων σε καταστάσεις ένοπλες συγκρούσεις. Ιδιαίτερη σημασία έχουν τα εξής: την απαγόρευση της επίθεσης αμάχων και πολιτικών περιουσιακών στοιχείων και αδιάκριτων επιθέσεων. Το καθήκον να λαμβάνει προφυλάξεις κατά την επίθεση για να διαφυλάξει τον άμαχο πληθυσμό. Την απαγόρευση της λιμοκτονίας του άμαχου πληθυσμού ως μεθόδου πολέμου και καταστροφής αντικειμένων που είναι απαραίτητα για την επιβίωσή του, και την απαγόρευση των αντιποίνων εις βάρος του άμαχου πληθυσμού και της περιουσίας του. Εξίσου σημαντική είναι η απαγόρευση των συλλογικών ποινών οι οποίες, στην πράξη, έχουν συχνά λάβει μορφή καταστροφής σπιτιών, οδηγώντας σε εκτοπισμό. και τους κανόνες που απαιτούν από τα συμβαλλόμενα μέρη σε μια σύγκρουση, καθώς και όλα τα άλλα κράτη, να επιτρέπουν την απρόσκοπτη διέλευση των εφοδίων και τη βοήθεια που είναι απαραίτητα για την επιβίωση του άμαχου πληθυσμού.

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΜΕΤΑΤΟΠΙΣΗ

Παρόλο που απαγορεύεται από το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο, στην πράξη ασκείται συχνά μετακίνηση πολιτών. Μόλις οι εκτοπισμένοι ή εκκενωμένοι πολίτες έχουν δικαίωμα σε διάφορες προστασίες και δικαιώματα. Έτσι βρίσκουμε κανόνες που ρυθμίζουν τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να πραγματοποιούνται οι εκκενώσεις: οι μεταφορές πρέπει να πραγματοποιούνται σε ικανοποιητικές συνθήκες υγιεινής, υγείας, ασφάλειας και διατροφής. κατά τη μετακίνηση πρέπει να παρέχεται στους κατάλληλους χώρους στέγασης και τα μέλη της ίδιας οικογένειας δεν πρέπει να χωρίζονται. Παρόλο που οι διατάξεις

αυτές αφορούν όρους που πρέπει να διασφαλίζονται σε καταστάσεις εκκένωσης - δηλαδή «νόμιμες» μετατοπίσεις για την ασφάλεια των προσώπων που εμπλέκονται στην ασφάλεια ή για επιτακτική στρατιωτική αναγκαιότητα - οι προϋποθέσεις αυτές πρέπει να ισχύουν κατά μείζονα λόγο σε καταστάσεις παράνομου εκτοπισμού. Εκτός από αυτές τις ειδικές διατάξεις που αφορούν ειδικά τα άτομα που έχουν εκτοπιστεί, τα πρόσωπα αυτά είναι πολίτες και, ως εκ τούτου, δικαιούνται, ακόμη και κατά τη μετακίνηση, σε όλο το εύρος προστασίας που αφορά τους πολίτες (Εισαγωγή στη Διεθνή Προστασία 2015).

1.3. Η ΕΥΡΩΠΗ ΣΤΗ ΔΙΝΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ.

Ο κόσμος αντιμετωπίζει μια άνευ προηγουμένου κρίση εκτοπισμού πληθυσμών. Σήμερα, περισσότεροι από 65 εκατομμύρια άνθρωποι εκτοπίζονται βίαια ως αποτέλεσμα βίαιων συγκρούσεων και φυσικών καταστροφών. Το 2015, πάνω από 1 εκατομμύριο άνθρωποι - πρόσφυγες, εκτοπισμένοι και άλλοι μετανάστες - έχουν φτάσει στην ΕΕ, είτε ξεφεύγουν από τις συγκρούσεις στη χώρα τους και αναζητούν καλύτερες οικονομικές προοπτικές. Ενώ οι αριθμοί έχουν παρουσιάσει φθίνουσα πορεία το 2016, μέχρι τον Ιούνιο περίπου 156.000 άνθρωποι έχουν φθάσει στην Ευρώπη (UNHCR 2018).

Πολλά άτομα φθάνουν στην ΕΕ μετά από επικίνδυνες χερσαίες ή θαλάσσιες μεταφορές και απαιτούν βασική ανθρωπιστική βοήθεια, όπως η παροχή καθαρού νερού, η υγειονομική περίθαλψη, το καταφύγιο έκτακτης ανάγκης και η παροχή νομικής βοήθειας. Πολλοί από αυτούς τους εκτοπισμένους είναι παιδιά που έχουν ειδικές ανάγκες προστασίας. Η ροή της μετανάστευσης επηρεάζει τις χώρες διαμετακόμισης, όπως η Τουρκία, η Ελλάδα και η Λιβύη, μερικές φορές κατακλύζουν τις εθνικές ικανότητες αντιμετώπισης έκτακτης ανάγκης. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υιοθέτησε μια ολοκληρωμένη

προσέγγιση για την αντιμετώπιση της κρίσης των προσφύγων στην Ευρώπη με την ευρωπαϊκή ατζέντα για τη μετανάστευση, αξιοποιώντας τα διάφορα εργαλεία και μέσα που είναι διαθέσιμα σε επίπεδο ΕΕ και στα κράτη μέλη. Το τμήμα ανθρωπιστικής βοήθειας και πολιτικής προστασίας της Επιτροπής υποστηρίζει τους πρόσφυγες και τις κοινότητες υποδοχής τους με τέσσερις τρόπους. Τον Απρίλιο του 2016, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε αρχική ανθρωπιστική χρηματοδότηση ύψους 83 εκατ. Ευρώ για σχέδια υποστήριξης έκτακτης ανάγκης για την υποστήριξη των προσφύγων στην Ελλάδα. Τα έργα καλύπτουν τις πιο επείγουσες ανθρωπιστικές ανάγκες περίπου 50.000 προσφύγων και μεταναστών που φιλοξενούνται σήμερα σε πάνω από 30 τοποθεσίες στην Ελλάδα. Η χρηματοδότηση υποστήριξης έκτακτης ανάγκης διατίθεται στα κράτη μέλη των οποίων οι ικανότητες αντίδρασης αντιμετωπίζονται με επείγουσες και εξαιρετικές περιστάσεις, όπως η ξαφνική εισροή προσφύγων. Η βοήθεια συμπληρώνει τις ενέργειες των κρατών μελών και παρέχεται σε στενό συντονισμό με τις ενδιαφερόμενες χώρες, καθώς και με τις οργανώσεις ανθρωπιστικών εταιρών της Επιτροπής, όπως οι υπηρεσίες του ΟΗΕ, οι μη κυβερνητικές οργανώσεις και οι διεθνείς οργανισμοί. Η χρηματοδότηση αυτή μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την παροχή βασικών αναγκών, όπως είναι τα τρόφιμα, τα καταφύγια και τα φάρμακα. Η Επιτροπή υποστηρίζει τους πρόσφυγες στην Τουρκία οι οποίοι διέφυγαν από τη βία τόσο στη Συρία όσο και στο Ιράκ, με ιδιαίτερη έμφαση στα ευάλωτα άτομα που ζουν εκτός των καταυλισμών. Από την αρχή της κρίσης της Συρίας το 2011, η Επιτροπή έχει παράσχει συνολική βοήθεια ύψους 455 εκατ. Ευρώ στην Τουρκία, συμπεριλαμβανομένης της ανθρωπιστικής βοήθειας και της μακροπρόθεσμης βοήθειας. Τον Νοέμβριο του 2015, η ΕΕ ίδρυσε τη διευκόλυνση για τους πρόσφυγες για την Τουρκία. Τα θεσμικά όργανα της ΕΕ και τα κράτη μέλη δεσμεύτηκαν να χρηματοδοτήσουν έως και 3 δισ. Ευρώ για να συντονιστούν μέσω της διευκόλυνσης. Έχουν ήδη κυκλοφορήσει μέχρι σήμερα έργα αξίας άνω των 240 εκατ. Ευρώ (Crowley 2016&Μπούμπουλης 2015:80-82).

Από την αρχή της κρίσης των προσφύγων, η Επιτροπή χορήγησε ανθρωπιστική βοήθεια ύψους άνω των 22,5 εκατ. Ευρώ στα Δυτικά Βαλκάνια, ιδίως στη Σερβία και την πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας. Η βοήθεια διοχετεύεται μέσω οργανώσεων ανθρωπιστικών εταιρών στα πιο ευάλωτα άτομα και αποτελείται από βοήθεια έκτακτης ανάγκης (τρόφιμα, νερό, υγιεινή, μη επισιτιστικά είδη, υγεία, βασική προστασία) που διανέμονται σε σημεία διέλευσης όπως τα σύνορα και οι εγκαταστάσεις εγγραφής. Στη Λιβύη, η Επιτροπή έχει συνεισφέρει περισσότερα από 8 εκατομμύρια ευρώ στην ανθρωπιστική βοήθεια από τα μέσα του 2014, υποστηρίζοντας τους εσωτερικά εκτοπισμένους και άλλες ευάλωτες ομάδες με παροχή προστασίας, υγειονομικής περίθαλψης, στήριξης σε μετροητά, ψυχοκοινωνικής βοήθειας, είδη διατροφής και υγιεινής. Μέσω του μηχανισμού πολιτικής προστασίας της ΕΕ, η Επιτροπή συντονίζει την παράδοση άμεσων υλικών για την υποστήριξη των κρατών μελών και των γειτονικών χωρών που αντιμετωπίζουν σημαντικές κορυφές στην κρίση των προσφύγων που κατακλύζουν τις ικανότητές τους άμεσης αντίδρασης. Η βοήθεια, που παρέχεται μόνο κατόπιν αιτήματος της πληγείσας χώρας, βασίζεται σε εθελοντικές συνεισφορές από χώρες που συμμετέχουν στον μηχανισμό.

Ο μηχανισμός έχει ενεργοποιηθεί για να αντιμετωπίσει την αύξηση της εισροής προσφύγων αρκετές φορές το 2015 και εξακολουθεί να δραστηριοποιείται σε ορισμένα κράτη μέλη του μηχανισμού το 2016. Η Ουγγαρία, η Σερβία, η Σλοβενία, η Κροατία και η Ελλάδα έχουν λάβει υλική βοήθεια, όπως χειμωνιάτικες σκηνές, κρεβάτια και κουβέρτες από τις χώρες που συμμετέχουν στο Μηχανισμό για να τους βοηθήσουν να αντιμετωπίσουν καλύτερα την άφιξη προσφύγων και αιτούντων άσυλο. Ο μηχανισμός συντονίζεται από το Κέντρο Συντονισμού για την Επείγουσα Αντιμετώπιση (ERCC) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το οποίο παρακολουθεί στενά την κρίση των προσφύγων και διευκολύνει μια συνεκτική και αποτελεσματική ευρωπαϊκή

αντίδραση. Η ΕΕ, μαζί με τα κράτη μέλη της, είναι κύριος δωρητής ανθρωπιστικής βοήθειας σε όλες τις μεγάλες χώρες και περιοχές, από όπου προέρχονται οι πρόσφυγες που φθάνουν σήμερα στην ΕΕ. Αυτό περιλαμβάνει τη Συρία, το Ιράκ, το Αφγανιστάν, το Πακιστάν, το Κέρας της Αφρικής και το Σαχέλ. Το 2015, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή χορήγησε πάνω από το 72% του ετήσιου προϋπολογισμού ανθρωπιστικής βοήθειας (άνω του 1 δις ευρώ) σε έργα που βοηθούν τους πρόσφυγες και τους εσωτερικά εκτοπισμένους. Η Επιτροπή ενίσχυσε τους πόρους που προορίζονται για τους πρόσφυγες και τους εσωτερικά εκτοπισμένους, κατά 200 εκατ. Ευρώ για το 2015 και 300 εκατ. Ευρώ για το 2016. Η χρηματοδότηση αυτή απευθύνεται στο Γραφείο των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (UNHCR), στο Παγκόσμιο Επισιτιστικό Πρόγραμμα (WFP) συμπεριλαμβανομένων των οικογενειών του Ερυθρού Σταυρού και των διεθνών ΜΚΟ - για να βοηθήσουν τους πρόσφυγες, ειδικά μέσα και γύρω από τη Συρία. Κατά τη διάσκεψη των χορηγών που πραγματοποιήθηκε στο Λονδίνο στις αρχές Φεβρουαρίου 2016, η ΕΕ και τα κράτη μέλη της δεσμεύθηκαν να χορηγήσουν επιπλέον 3 δις. Ευρώ για να βοηθήσουν το Συριακό λαό στη Συρία, καθώς και τους πρόσφυγες και τις κοινότητες που τις φιλοξενούν στις γειτονικές χώρες.

Η ανθρωπιστική βοήθεια της ΕΕ δεν αντιμετωπίζει τα βασικά αίτια μετακίνησης και μετανάστευσης, όπως οι συγκρούσεις, οι παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η οικονομική φτώχεια ή η κλιματική αλλαγή. Αυτός ο τύπος βοήθειας βοηθά τους ανθρώπους να παγιδεύονται ή να φύγουν από ανθρωπογενείς ή φυσικές καταστροφές, οπουδήποτε και αν βρίσκονται. Η ανθρωπιστική βοήθεια της ΕΕ πηγαίνει απευθείας σε άτομα που διατρέχουν κίνδυνο, ανεξάρτητα από την εθνικότητα, τη θρησκεία, το φύλο, την εθνοτική καταγωγή ή την πολιτική τους προσέλιψη.

Σήμερα, μετά τρία χρόνια από την κορύφωση της έκφρασης των προσφυγικών κυμάτων, οι αριθμοί υποχωρούν βαθμιαία λόγω της συμφωνίας της ΕΕ με την Τουρκία για το 2016, των νέων συνοριακών φρακτών στα Βαλκάνια

και της διμερούς συμφωνίας μεταξύ της Ιταλίας και της Λιβύης το 2017, αλλά δεκάδες χιλιάδες άνθρωποι προσπαθούν ακόμα να φτάσουν στην Ευρώπη. Η Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (UNHCR) αναφέρει ότι η Ισπανία κατέλαβε 56.200 παράνομους μετανάστες που φθάνουν δια θαλάσσης μέχρι στιγμής φέτος, η Ελλάδα 28.700 και η Ιταλία 22.500. Οι αφίξεις στην Ελλάδα σημείωσαν έντονη άνοδο στις 14.000, τρεις φορές την ίδια περίοδο πέρυσι.

Οι βασικοί παράγοντες που οδήγησαν σε περισσότερους από 1,8 εκατομμύρια μετανάστες που έρχονται στην Ευρώπη από το 2014 δεν έχουν εξαφανιστεί. οι περισσότεροι παρατηρητές πιστεύουν ότι είναι μόνο θέμα χρόνου πριν ο αριθμός των αφίξεων σηκωθεί σημαντικά μια ακόμη φορά. Όλοι συμφωνούν ότι η Ευρώπη πρέπει να επανεξετάσει επειγόντως τους κανόνες ασύλου και μετανάστευσης. Επί του παρόντος, η Ισπανία, η Ιταλία και η Ελλάδα αντιμετωπίζουν το μεγαλύτερο μέρος της έντασης λόγω της γεωγραφικής τους θέσης στη Μεσόγειο Θάλασσα και του γεγονότος ότι, σύμφωνα με το δίκαιο της ΕΕ, οι αιτούντες άσυλο πρέπει να υποβάλουν τις αιτήσεις τους στην πρώτη χώρα της ΕΕ που εισέρχονται.

Ωστόσο, κανείς δεν μπορεί να συμφωνήσει για το τι πρέπει να κάνει: ορισμένες χώρες επιθυμούν αυστηρότερους ελέγχους στα εξωτερικά σύνορα, άλλοι δικαιότεροι διανομείς νέων αφίξεων. Οποιαδήποτε λύση θα πρέπει να εξισορροπήσει τις ανησυχίες των "πρώτων γραμμών" των νότιων κρατών με εκείνες των πλουσιότερων κρατών "προορισμού", αντιμετωπίζοντας την άρνηση των σκληροπυρηνικών κεντρικών και ανατολικών χωρών (όπως η Ουγγαρία και η Πολωνία) να δεχτούν καθόλου τους μετανάστες. Ο αριθμός των νεκρών στην κεντρική μεσογειακή διαδρομή προς την Ιταλία μειώθηκε τον περασμένο χρόνο, αλλά ο αριθμός των πνιγμένων ως ποσοστό των αφίξεων αυξήθηκε απότομα σε 2.054 μέχρι στιγμής φέτος, σύμφωνα με τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης. Μέσα από μια σειρά εξαιρετικών περιπτώσεων μεταναστευτικών σκαφών

αναχώρησης, τα σκάφη ΜΚΟ εξαφανίστηκαν από τις κύριες μεταναστευτικές διαδρομές προς την Ιταλία μετά την ανακοίνωση του Σαλβίνι μετά την ανάληψη καθηκόντων το καλοκαίρι ότι έκλεισε τους ιταλικούς λιμένες σε μη ιταλικά σκάφη διάσωσης. Οι ευρωπαίοι ηγέτες διέσχισαν τις διαιρέσεις τους σε καλοκαιρινή συνάντηση κορυφής, αλλά απέφυγαν μέχρι στιγμής οποιαδήποτε επίσημη συμφωνία για τις ποσοτώσεις προσφύγων, με τα κεντρικά κράτη να απορρίπτουν οποιαδήποτε μορφή υποχρεωτικής δράσης. Σύμφωνα με τις ανθρωπιστικές αρχές της ανεξαρτησίας, της αμεροληψίας, της ουδετερότητας και της ανθρωπότητας, η ανθρωπιστική βοήθεια της ΕΕ δεν αποτελεί μέσο διαχείρισης της μετανάστευσης. Η ανθρωπιστική βοήθεια παρέχεται στα θύματα των συγκρούσεων και των φυσικών καταστροφών σύμφωνα με τα κριτήρια ευαισθησίας και τις εκτιμήσεις αναγκών.

2^ο ΜΕΡΟΣ

2.1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ – ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΗ ΤΗΣ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ–ΔΟΜΕΣ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ.

Στην Ελλάδα, μέχρι το 2012, το 51% των μεταναστών που εισήλθαν στην ΕΕ παράνομα, πραγματοποίησε την είσοδό του μέσω των θαλάσσιων συνόρων της. Η τάση αυτή μετατοπίστηκε το 2013, αφού οι ελληνικές αρχές βελτίωσαν τους συνοριακούς ελέγχους στο πλαίσιο της επιχείρησης *Ασπίδα*, η οποία περιελάμβανε την κατασκευή φράχτη με συρματοπλέγμα στα ελληνοτουρκικά σύνορα (Υπουργός Προστασίας του Πολίτη, 2012). Κύριος σκοπός της επιχείρησης ήταν ο έλεγχος και η αποτροπή παράτυπων αφίξεων, ενισχύοντας τη φυσική παρουσία περιπόλων στα Ελληνοτουρκικά χερσαία σύνορα. Σε αντίθεση με τον φράχτη του Έβρου, που καλύπτει μόνο το 5% των χερσαίων συνόρων μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας η «Επιχείρηση Ασπίδα» αναπτύχθηκε κατά μήκος 206 χιλιομέτρων της γραμμής του ποταμού Έβρου. Ενώ στους περισσότερους αστυνομικούς είχαν ανατεθεί καθήκοντα διαχείρισης των συνόρων, σε μέρος του προσωπικού ανατέθηκαν και καθήκοντα υποδοχής και ελέγχου, συμπεριλαμβανομένων της διαχείρισης του Ασύλου και της ενημέρωσης των παράτυπων μεταναστών σχετικά με τα δικαιώματά τους (Υπουργός Προστασίας του Πολίτη, Απάντηση της 23ης Αυγούστου 2012) . Μετά την ολοκλήρωση της πρώτης φάσης, η «Επιχείρηση Ασπίδα» παρατάθηκε μέχρι τον Ιούνιο του 2013 και έκτοτε συνεχίζεται. Κατόπιν ξεκίνησε η επιχείρηση Ξένιος Ζευς σχεδόν ταυτόχρονα με την επιχείρηση Ασπίδα και αποσκοπούσε στη μείωση του πληθυσμού των παράτυπων μεταναστών στο εσωτερικό της χώρας, κυρίως με τους εντατικούς και συχνούς ελέγχους σε μέρη και χώρους όπου υπήρχε αθρόα και μεγάλη συγκέντρωση παράνομων μεταναστών (Ερώτηση στον Υπουργό Προστασίας του Πολίτη, 7 Αυγούστου 2014). Ωστόσο, μέχρι τον

Ιούλιο του 2015, η Ελλάδα έγινε για άλλη μια φορά το προτιμώμενο σημείο εισόδου στη Μεσόγειο, ενώ ο Frontex υπέβαλε 132.240 παράνομες συνοριακές διελύσεις στην ΕΕ για το πρώτο εξάμηνο του 2015, δηλαδή πέντε φορές τον αριθμό που διαπιστώθηκε για την ίδια περίοδο πέρυσι. Οι Σύροι και οι Αφγανοί αποτελούσαν το «μερίδιο του λέοντος» των μεταναστών που ταξιδεύουν από την Τουρκία στην Ελλάδα (πρωτίστως στα ελληνικά νησιά Κω, Χίο, Λέσβο και Σάμο) κατά τους πρώτους επτά μήνες του 2015. Αυτή η πιο πρόσφατη εξέλιξη των μεταναστών συνέπεσε με τη χώρα θλιβερή κρίση χρέους, η οποία κατέστρεψε το τραπεζικό σύστημα και την κυβέρνησή της το καλοκαίρι του ίδιου έτους (Σιδηροπούλου 2018:139-141).

Το ελληνικό σύστημα υποδοχής έχει κριθεί από καιρό ως ανεπαρκές, κυρίως στο M.S.S. v. Απόφαση του Βελγίου και της Ελλάδας του ΕΔΔΑ (ECtHR, F.H. v. Greece, Application No 78456/11, Judgment of 31 July 2014; A.I.K.v. Greece, Application No 63542/11, Judgment of 11 March 2015; Amadoun. Greece, Application No 37991/11, Judgment of 4 February 2016; S.G. v. Greece, Application No 46558/12, Judgment of 18 May 2017). Στη μεταγενέστερη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων διαπιστώθηκαν επίσης παραβιάσεις του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ λόγω της αδυναμίας των εθνικών αρχών να παρέχουν στους αιτούντες άσυλο επαρκείς συνθήκες διαβίωσης. Παράλληλα με το επίσημο σύστημα υποδοχής που διαχειρίζεται το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ), έχουν δημιουργηθεί στην ηπειρωτική χώρα αρκετοί καταυλισμοί έκτακτης ανάγκης. Επιπλέον, από τον Νοέμβριο του 2015 υπάρχει ένα σύστημα στέγασης της Ύπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες, αφιερωμένο κυρίως στους αιτούντες άσυλο που είναι επιλέξιμοι για μετεγκατάσταση, συμπεριλαμβανομένων των υποψηφίων για επανένωση οικογενειών του Δουβλίνου και των ευάλωτων υποψηφίων.

Από τα μέσα του 2015, και καθώς η Ελλάδα αντιμετώπιζε μεγάλες αφίξεις προσφύγων, αυτές οι αδυναμίες έγιναν όλο και πιο εμφανείς. Η επιβολή συνοριακών περιορισμών και το μεταγενέστερο κλείσιμο της διαδρομής των

Δυτικών Βαλκανίων τον Μάρτιο του 2016, με αποτέλεσμα την παγίδευση περίπου 50.000 υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελλάδα, δημιούργησαν, μεταξύ άλλων, μια άνευ προηγουμένου επιβάρυνση για το ελληνικό σύστημα υποδοχής. Έκτοτε, ο αριθμός των θέσεων υποδοχής αυξήθηκε κυρίως μέσω προσωρινών καταυλισμών και του συστήματος στέγασης της UNHCR. Παρά την αύξηση αυτή, η φτώχεια και η έλλειψη στέγης εξακολουθούν να αποτελούν κίνδυνο για σημαντικό αριθμό αιτούντων, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής αυτών των καθεστώτων. Η κατάσταση στα νησιά παραμένει επίσης έντονη λόγω του υπερπληθυσμού των εγκαταστάσεων υποδοχής.

Ο νόμος παρέχει νομική βάση για τη δημιουργία διαφορετικών εγκαταστάσεων. Εκτός από τα κέντρα υποδοχής και ταυτοποίησης, το Υπουργείο Οικονομίας και το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής μπορούν, με από κοινού απόφαση, να δημιουργήσουν ανοικτές Εγκαταστάσεις Προσωρινής Υποδοχής Αιτούντων Ασφαλίσεων, όπως και ανοικτές Εγκαταστάσεις Προσωρινής Διαμονής (Δομές Προσωρινής Φιλοξενίας) για πρόσωπα που υπόκεινται σε διαδικασίες επιστροφής ή των οποίων η επιστροφή έχει ανασταλεί. Παρά τις διατάξεις αυτές, τα περισσότερα κέντρα προσωρινής στέγασης και οι εγκαταστάσεις έκτακτης ανάγκης λειτουργούν χωρίς προηγούμενη υπουργική απόφαση και με την απαιτούμενη νομική βάση.

Από τον Ιανουάριο του 2018 υπήρχαν συνολικά 1.530 θέσεις σε 58 εγκαταστάσεις υποδοχής που διευθύνονται κυρίως από ΜΚΟ, εκ των οποίων 1.101 είναι αφιερωμένα σε ασυνόδευτα παιδιά.⁶ Αυτό σημείωσε μείωση από τις 1.896 διαθέσιμες θέσεις τον Ιανουάριο του 2017. Ακριβέστερα ο αριθμός αυτός περιλαμβάνει:

429 θέσεις για αιτούντες άσυλο (κυρίως οικογένειες και ευάλωτους αιτούντες άσυλο) σε εννέα κέντρα υποδοχής.

783 θέσεις σε 33 μακροπρόθεσμα καταφύγια για ασυνόδευτα παιδιά

318 θέσεις σε 16 καταφύγια μικρής διάρκειας ("διαμετακόμισης") για ασυνόδευτα παιδιά.

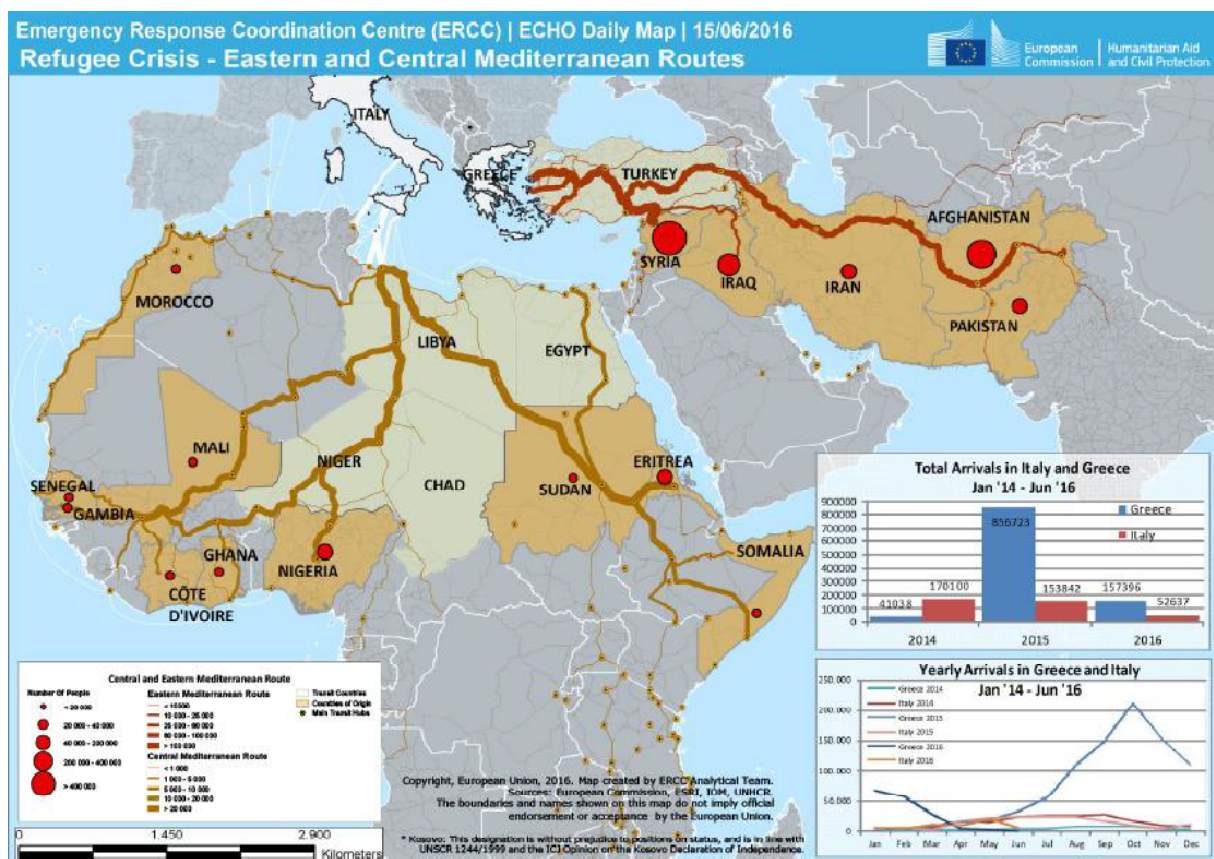
Τα μακρόχρονα και τα κέντρα διέλευσης για ασυνόδευτα παιδιά συζητούνται στην υποδοχή των ασυνόδευτων παιδιών. Η ΕΚΚΑ παραμένει η μόνη κρατική αρχή με δίκτυο παραπομπών για την τοποθέτηση των αιτούντων. Η τοποθέτηση των αιτούντων άσυλο στα εν λόγω καταφύγια δεν είναι αυτόματη, καθώς η αίτηση για τοποθέτηση πρέπει να είναι στην ΕΚΚΑ, ο αριθμός των διαθέσιμων θέσεων παραμένει ανεπαρκής και υπάρχει μια λίστα αναμονής. Αυτό μπορεί να είναι ιδιαίτερα προβληματικό για την υποδοχή των ασυνόδευτων παιδιών. Σύμφωνα με την ΕΚΚΑ, ο συνολικός αριθμός των αιτημάτων υποδοχής που ελήφθησαν το 2017 ήταν 8.461 και αντιστοιχούσε σε 12.184 άτομα. Ο συνολικός αριθμός των ατόμων που διαμένουν σε καταλύματα ήταν 4.286, δηλώνοντας ποσοστό αποδοχής 35,2%. Αυτό αντιπροσωπεύει μια μείωση περίπου 3% στο ποσοστό αποδοχής σε σύγκριση με το 2016: Από τα αιτήματα που έγιναν αποδεκτά το 2017, το ποσοστό αιτήσεων που έγιναν αποδεκτά εντός των τριών μηνών από την υποβολή ήταν 84,9% για ενήλικες, 53,5% για οικογένειες, 59,4% για μονογονεϊκές οικογένειες και 63,5% για ασυνόδευτα παιδιά. Οι υπόλοιπες αιτήσεις είτε έγιναν δεκτές μετά από περίοδο που υπερβαίνει τους τρεις μήνες, είτε έχουν ακυρωθεί.

Όπως προαναφέρθηκε, το 2016, προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι ανάγκες των ατόμων που παραμένουν στην Ελλάδα μετά την επιβολή των συνοριακών περιορισμών κατά μήκος της λεγόμενης διαδρομής των Δυτικών Βαλκανίων, δημιουργήθηκε στην ηπειρωτική χώρα ένας αριθμός προσωρινών στρατοπέδων προκειμένου να αυξηθεί η χωρητικότητα διαμονής. Δεν υπάρχει σαφής οδός παραπομπής ή επίσημος φορέας που λαμβάνει και συντονίζει τις αιτήσεις για τοποθέτηση σε αυτούς τους καταυλισμούς. αυτές ήταν σε μεγάλο βαθμό συντονισμένες ανεπίσημα από το γραφείο του Υπουργού Μεταναστευτικής Πολιτικής μέχρι το Φεβρουάριο του 2018. Το - επίσης ανεπίσημο - Κεντρικό Επιχειρησιακό Όργανο Μετανάστευσης (ΚΕΡΟΜ) που

Λειτουργούσε στο Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής το 2016 έχει σταματήσει να λειτουργεί από τα μέσα του 2017. Όσον αφορά τα προσωρινά στρατόπεδα, το νομικό τους καθεστώς παραμένει ασαφές και οι διάφορες διοικητικές αρχές είναι υπεύθυνες για την πράξη τους στην πράξη. Οι τρεις μόνο εγκαταστάσεις που επίσημα εγκαθίστανται στην ηπειρωτική χώρα είναι ο Ελαιώνας, το Σχιστό και τα Διαβατά. Η συντριπτική πλειοψηφία των περιοχών της ηπειρωτικής χώρας λειτουργεί χωρίς την επίσημη διαχείριση του τόπου. Οι συνθήκες δεν είναι κατάλληλες για μακροχρόνια διαμονή. Μέσα στο 2017 έκλεισαν ορισμένοι προσωρινά στρατόπεδα, μεταξύ των οποίων το Ελληνικό στην Αθήνα και το Softex στη Βόρεια Ελλάδα, τα οποία είχαν επικριθεί έντονα λόγω ακατάλληλων συνθηκών. Ωστόσο, περισσότερο από ενάμιση χρόνο από τότε που οι άνθρωποι κατέρρευσαν στην ηπειρωτική χώρα, πολλά από αυτά τα στρατόπεδα εξακολουθούν να χρησιμοποιούνται. Στην πραγματικότητα λίγα διαθέσιμα στοιχεία υπάρχουν για αυτούς τους χώρους διαμονής. Από τον Αύγουστο του 2017 δεν έχουν δημοσιευθεί επίσημα στατιστικά στοιχεία, ενώ οι ανισότητες αναφέρονται μεταξύ των στοιχείων που παρέχονται από τις αρχές και τους φορείς υποστήριξης διαχείρισης ιστοτόπων.

Σύμφωνα λοιπόν με τα τελευταία στοιχεία του Συντονιστικού Οργάνου Διαχείρισης Προσφύγων Κρίσης, από την 1η Αυγούστου 2017, φιλοξενήθηκαν συνολικά 14.281 άτομα στους χώρους αυτούς, οι οποίοι είχαν συνολική ονομαστική χωρητικότητα 30.746 θέσεις. Τον Μάιο του 2017, το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής ανακοίνωσε ότι ο αριθμός των στρατοπέδων θα μειωθεί από 44 σε 22 έως το τέλος του 2017 και στις αρχές του 2018. Υπήρχαν 32 στρατόπεδα που λειτουργούσαν από την 1η Αυγούστου 2017, χωρίς όμως να υπάρχουν διαθέσιμα επικαιροποιημένα στοιχεία. Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες άρχισε να εφαρμόζει σύστημα στέγασης για τους υποψηφίους μετεγκατάστασης («Διαμονή για Μετεγκατάσταση») με δικούς της πόρους τον Νοέμβριο του 2015. Μετά τη σύναψη συμφωνίας αποστολής μεταξύ

της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους

Χάρτης με τις πηγές των προσφυγικών ροών (ουλιουμπής 2017:18)

Πρόσφυγες τον Δεκέμβριο του 2015, το σχέδιο συνεχίστηκε και η Ύπατη Αρμοστεία 20.000 θέσεις σε ανοικτά καταλύματα, χρηματοδοτούμενα από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και κυρίως αφιερωμένα στους αιτούντες διεθνή προστασία που είναι επιλέξιμοι για μετεγκατάσταση. Το πρόγραμμα διατηρήθηκε καθ' όλη τη διάρκεια του 2017. Τον Ιούλιο του 2017, όπως ανακοινώθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το καθεστώς στέγασης συμπεριλήφθηκε στο πρόγραμμα ESTIA, χρηματοδοτούμενο από τη ΓΔ ECHO, με στόχο την παροχή αστικής στέγης και ταμειακής βοήθειας, με στόχο τη φιλοξενία μέχρι 30.000 ατόμων μέχρι τα τέλη του 2017. Όπως δήλωσε ο εκπρόσωπος της UNHCR στην Ελλάδα τον Φεβρουάριο του 2018, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διαβεβαίωσε ότι η χρηματοδότηση του προγράμματος στέγασης των αιτούντων άσυλο στα διαμερίσματα θα συνεχιστεί και το 2019. Στα τέλη Δεκεμβρίου 2017, το

πρόγραμμα στέγασης εφαρμόστηκε από 15 εταίρους, μεταξύ των οποίων επτά ΜΚΟ και οκτώ δήμους.

ΤΑ ΝΗΣΙΑ ΚΑΙ Η ΔΙΑΜΟΝΗ ΣΤΑ HOTSPOTS

Αμέσως μετά την έναρξη της δήλωσης ΕΕ-Τουρκίας στις 20 Μαρτίου 2016, τα κέντρα υποδοχής και ταυτοποίησης (RIC), οι λεγόμενες εγκαταστάσεις "hotspot", μετατράπηκαν σε κλειστές εγκαταστάσεις κράτησης, λόγω της καθολικής κράτησης όλων των νεοεισαχθέντων. Μετά από επικρίσεις εθνικών και διεθνών οργανισμών και φορέων, καθώς και λόγω της περιορισμένης ικανότητας διατήρησης και λειτουργίας κλειστών εγκαταστάσεων στα νησιά με μεγάλο πληθυσμό, η πρακτική αυτή εγκαταλείφθηκε σε μεγάλο βαθμό. Ως αποτέλεσμα, οι RIC στα νησιά χρησιμοποιούνται κυρίως ως ανοικτά κέντρα υποδοχής.

Ωστόσο, πρέπει να αναφερθεί ότι οι κάτοικοι του RIC υπόκεινται σε "γεωγραφικό περιορισμό", καθώς υποχρεούνται να μην εγκαταλείψουν το νησί και να διαμείνουν στην εγκατάσταση RIC. Πέρα από τα καυτά σημεία, κάθε νησί διαθέτει διάφορες εγκαταστάσεις, οι περισσότερες από τις οποίες διευθύνονται από ΜΚΟ για την προσωρινή στέγαση ευπαθών ομάδων, όπως οικογένειες, άτομα με υγειονομικές συνθήκες και ασυνόδευτα παιδιά. Από τις 31 Ιανουαρίου 2018, συνολικά 12.609 νεοεισερχόμενοι παρέμειναν στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, εκ των οποίων 301 κρατήθηκαν. Η ονομαστική δυναμικότητα των εγκαταστάσεων υποδοχής, συμπεριλαμβανομένων των RIC και άλλων εγκαταστάσεων, ανήλθε σε 7.876 θέσεις. Η ονομαστική δυναμικότητα των εγκαταστάσεων RIC (hotspots) ήταν 6.246 ενώ 9.902 κατοίκησαν εκεί, με γεωγραφικό περιορισμό (Βούζα 2017:76-80).

3^ο ΜΕΡΟΣ

3.1. ΠΛΑΙΣΙΟ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ. ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ.

Πριν από την μεταναστευτική κρίση του 2015, ήδη από τα τέλη του 20ού αιώνα, με τις επεμβάσεις του ΝΑΤΟ στα Βαλκάνια, οι Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις είχαν εξαναγκασθεί σε μια ποιοτική μεταλλαγή, στα πλαίσια ενός νέου ασταθούς και μεταβαλλόμενου κόσμου. Οι συμμετοχή σε διάφορες τέτοιες επιχειρήσεις, υπό την αιγίδα του ΝΑΤΟ αλλά και της Ε.Ε., δημιούργησαν μια δεδομένη δεξαμενή εμπειρίας, πέρα από τις κλασικές όψεις των πολεμικών απειλών του παρελθόντος (Ράγιες 2001:9-12, 51-56). Από την άλλη, υπήρχαν ήδη από τη δεκαετία του 1990 εκτιμήσεις ότι ο υπερπληθυσμός των γειτονικών αφρικανικών και ασιατικών θα μπορούσε δυνητικά να δημιουργήσουν ισχυρά προσφυγικά ρεύματα μέσω θαλάσσης, όπως έγινε το 2015. Βέβαια αυτά τα υπολόγιζαν ως απότοκο της ανεργίας, στην οποία οδηγεί ο υπερπληθυσμός, και όχι λόγω της πρωτοφανούς και γρήγορης αποσάθρωσης παραδοσιακά ισχυρών κρατικών σχηματισμών, όπως του Ιράκ ή της Συρίας. Παρόλα αυτά, σε ένα τέτοιο πλαίσιο, πάντα υπήρχε το σενάριο μιας στρατιωτικής κινητοποίησης κάποιου είδους (Ντόκος – Πιέρρος 1996:138-151).

Στα πλαίσια του μεταβαλλόμενου αυτού περιβάλλοντος θα δημιουργηθεί ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός για τη Διαχείριση της Επιχειρησιακής Συνεργασίας και τα Εξωτερικά Σύνορα των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, γνωστός ως Frontex, στις 26 Οκτωβρίου 2004 με ευρωπαϊκό κανονισμό και λειτουργεί από το 2005. Σύμφωνα με τον κανονισμό αυτό, σκοπός του Frontex είναι να «προωθεί, συντονίζει και αναπτύσσει η διαχείριση των ευρωπαϊκών συνόρων μέσω διαφόρων τομέων δραστηριότητας: κοινές επιχειρήσεις στα χερσαία, θαλάσσια και εναέρια σύνορα, κοινές επιχειρήσεις επιστροφής, έρευνα και ανταλλαγή

πληροφοριών (διαχείριση του συστήματος Eurosur) κ.λπ. Σκοπός του οργανισμού είναι η υποστήριξη της ΕΕ Κράτη μέλη να καταπολεμήσουν αποτελεσματικότερα την λεγόμενη παράνομη μετανάστευση». Όπως γίνεται κατανοητό, αρχίζει να λαμβάνει χώρα ένας μετασχηματισμός του ρόλου των ενόπλων δυνάμεων, που δεν αφορά μόνο την ελληνική περίπτωση, αλλά επεκτείνεται και στα ευρωπαϊκά αντίστοιχα (Edmund 2016).

Ο οργανισμός Frontex βέβαια δεν διαθέτει δικό του εξοπλισμό ή συνοριοφύλακες. Κατά τον συντονισμό μιας κοινής επιχείρησης, βασίζεται στις χώρες της ΕΕ για τη διάθεση συνοριοφυλάκων, πλεουμένων, αεροσκαφών και άλλων πόρων. Ο Frontex καλύπτει το κόστος των συνοριοφυλάκων και το κόστος μεταφοράς, καυσίμων και βασικής συντήρησης του εξοπλισμού κατά τη διάρκεια της αποστολής. Σε όλους τους τομείς δραστηριότητας – επιχειρήσεις, ανάλυση κινδύνων, κατάρτιση, έρευνα και ανάπτυξη, επιστροφές – ο Frontex ενεργεί ως συντονιστής συγκροτώντας ειδικά δίκτυα μεταξύ των συνοριακών αρχών. Στόχος είναι η δημιουργία και ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών μεταξύ των συνοριακών αρχών της ΕΕ και των συνδεδεμένων χωρών Σένγκεν.

Τον Οκτώβριο του 2011 τροποποιήθηκε ο κανονισμός για τη σύσταση του Frontex για να ενισχυθεί η επιχειρησιακή ικανότητα του οργανισμού και να ενσωματωθούν ισχυρότερες εγγυήσεις για το σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Από το 2009, όταν οι μεταναστευτικές διαδρομές εκτοπίστηκαν προς την Τουρκία (ως αντίδραση στην αυξημένη επιτήρηση στα σύνορα με τη Δυτική Αφρική προς την Τουρκία), Νότια της Ισπανίας και εκτός των ακτών των Καναρίων Νήσων), η παρουσία του Frontex στην Ανατολική Μεσόγειο έχει ενταθεί. Αυτή η περιοχή, η οποία έγινε εργαστήριο για το έργο του οργανισμού, ήταν η θέση των πρώτων επιχειρήσεων ταχείας επέμβασης καθώς και το πρώτο επιχειρησιακό περιφερειακό γραφείο του οργανισμού. Από το 2011, η κοινή επιχείρηση Ποσειδών έχει αναπτυχθεί μόνιμα στα ελληνικά χερσαία και θαλάσσια σύνορα, θεωρείται σημαντικό σημείο εισόδου των μεταναστών στην

Ευρώπη. Το κεφάλαιο αυτό εξετάζει τη φύση των δραστηριοτήτων του Frontex στα σύνορα Ελλάδας-Τουρκίας, τις πηγές και την κατανομή της χρηματοδότησης και τα επιχειρησιακά σχέδια του Ποσειδώνα. Ο Frontex λειτουργεί εδώ και αρκετά χρόνια στην Ελλάδα και τώρα έχει όλο και μεγαλύτερο ενδιαφέρον για την Τουρκία, μέσω της οποίας διακινούνται πολλοί μετανάστες. Μια συμφωνία με την Τουρκία τον Απρίλιο του 2012 θέτει τα θεμέλια για μελλοντική συνεργασία, αλλά οι τουρκικές αρχές παραμένουν απρόθυμες στην ανάπτυξη του οργανισμού στην επικράτειά του (Κουλιουμπής 2017:19-20).

Ακόμη και προτού η Ελλάδα θεωρηθεί το κύριο σημείο εισόδου στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ο οργανισμός έδωσε ιδιαίτερη προσοχή στην Ανατολική Μεσόγειο. Από το 2007 έως τις αρχές του 2010, ενίσχυσε την παρουσία του στα νησιά του Αιγαίου και στο νότιο τμήμα των χερσαίων συνόρων μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας χρησιμοποιώντας διάφορα λειτουργικά μέσα (πράκτορες, εξοπλισμό κλπ.), Συμπεριλαμβανομένου του γραφείου λειτουργίας του Πειραιά. Το 2009, ο Frontex δρομολόγησε την Αττική, ένα πιλοτικό πρόγραμμα που αποσκοπεί στην παροχή υποστήριξης στις ελληνικές αρχές για την απομάκρυνση των μεταναστών: παροχή εμπειρογνομόνων για «διαλογή» (διαδικασία εντοπισμού των χωρών καταγωγής των μεταναστών), οργάνωση κατάρτισης για την ανίχνευση ψευδών εγγράφων, διευκολύνοντας τη συνεργασία με τις πρεσβείες τρίτων χωρών, διευκολύνοντας τον συντονισμό των πτήσεων επιστροφής κλπ. Το πρόγραμμα Attica ανανεώνεται κάθε χρόνο από την έναρξή του. Τον Οκτώβριο του 2010, μετά την αύξηση του αριθμού των μεταναστών που προσπαθούν να φτάσουν στην Ελλάδα μέσω των χερσαίων συνόρων με την Τουρκία, η Ελλάδα ζήτησε περαιτέρω υποστήριξη από την ΕΕ για τον έλεγχο των συνόρων της. Ζήτησε την παρέμβαση των ομάδων ταχείας επέμβασης στα σύνορα (RABITs). Ο Frontex απέστειλε τα πρώτα RABIT στην περιοχή της Ορεστιάδας και των γειτονικών περιοχών προκειμένου να παράσχει βοήθεια από τον Νοέμβριο του 2010 μέχρι τον Μάρτιο του 2011 για να

αντιμετωπίσει την «εξαιρετική» κατάσταση κατά τη διάρκεια της τετράμηνης περιόδου. Σύμφωνα με τον Frontex, *Τα κράτη μέλη βοήθησαν την Ελλάδα να προβεί σε «έλεγχο» και να ενημερώσει τις συνεντεύξεις κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου (με στόχο τη συλλογή πληροφοριών σχετικά με τις μεταναστευτικές διαδρομές).*

Το 2012 ανανεώθηκαν οι κοινές επιχειρήσεις *Ποσειδών, Ήηρά και θάλασσα*. Παράλληλα, η Ελλάδα ξεκίνησε δύο εθνικές επιχειρήσεις, την επιχείρηση *Ασπίδα* («ασπίδα») και την επιχείρηση *Ξένιος Δίας*. Επιπλέον, κατασκευάστηκε το τείχος στα σύνορα με την Τουρκία, το οποίο ολοκληρώθηκε στα τέλη του 2012. Ο συνδυασμός αυτών των εξελίξεων οδήγησε σε σημαντική μείωση των αφίξεων στην περιοχή του Έβρου μέχρι το τέλος του καλοκαιριού του 2012. Οι αφίξεις μειώθηκαν από 2.000 την εβδομάδα την πρώτη εβδομάδα του Αυγούστου 2012 σε 10 την εβδομάδα τον Οκτώβριο του ίδιου έτους ως αποτέλεσμα των αυξημένων εμποδίων για την είσοδο στα χερσαία σύνορα, οι μετανάστες όλο και περισσότερο κατέφυγαν στην πιο επικίνδυνη θαλάσσια διαδρομή μέσω των νησιών του Αιγαίου. Ενώ 102 άτομα εντοπίστηκαν στα ελληνικά θαλάσσια σύνορα από τον Ιανουάριο έως τον Ιούλιο του 2012, 3.280 παρελήφθησαν μεταξύ Αυγούστου και Δεκεμβρίου 2012, σύμφωνα με έκθεση της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης. Εκτός από τις επιχειρήσεις *Ποσειδών*, και ο Frontex συντονίζει τα χερσαία και θαλάσσια σημεία επαφής. Πρόκειται για «σημεία εστίασης» της μετανάστευσης, όπου αναπτύσσονται εμπειρογνώμονες από τα κράτη μέλη, γενικά σε μικρούς αριθμούς, για τη δημιουργία καλύτερων σχέσεων με τις τοπικές αρχές. Πολλά πρόσωπα είναι παρόντα στα ελληνικά και τουρκικά χερσαία και θαλάσσια σύνορα και συμμετέχουν σε επιχειρήσεις που συντονίζονται από τον Frontex στην περιοχή. Εκτός από την ακτοφυλακή και τους συνοριοφύλακες της χώρας που φιλοξενεί τη λειτουργία του Frontex, οι συμμετέχοντες περιλαμβάνουν μέλη προσκεκλημένων κρατών μελών της ΕΕ, αξιωματούχους του Frontex και αξιωματικούς παρατηρητών από κράτη που δεν

είναι μέλη της ΕΕ. Ο αδιαφανής χαρακτήρας των διαδικασιών και η ποικιλομορφία των μεθόδων παρακολούθησης, κράτησης και απομάκρυνσης των μεταναστών που απασχολούνται από αυτούς τους διαφορετικούς παράγοντες συμβάλλουν στην αποδυνάμωση της ευθύνης και στη δημιουργία κλίματος ατιμωρησίας σε ένα πλαίσιο στο οποίο συχνά διαπράττονται παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τα θαλάσσια σύνορα γύρω από τα νησιά του Αιγαίου βρίσκονται σε ίση απόσταση από τις ελληνικές και τουρκικές ακτές. Αυτή η εγγύτητα καθιστά δύσκολο τον εντοπισμό της διαχωριστικής γραμμής μεταξύ των δύο χωρών και τον προσδιορισμό σε ποιες λειτουργίες παρεμπόδισης των υδάτων πραγματοποιούνται.

Ο Frontex παρά ταύτα, δεν είναι άμοιρη ευθυνών, ούτε αποτελεί πανάκεια για το πρόβλημα. Εκτός από σοβαρά περιστατικά που παρατηρούνται σωρηδόν στο Αιγαίο και την ευρύτερη περιοχή, σημειώνονται παραβάσεις του Δ.Δ. που κρίνονται στα όρια της νομιμότητας και της επαγγελματικής ευσυνειδησίας. Η καταπάτηση δικαιωμάτων, η βάνανυση συμπεριφορά και οι αντισυμβατικές πρακτικές, αποτελούν κάποια από τα κακώς κείμενα της σχετικής διαδικασίας. Είναι αντιληπτό, πως χρειάζεται να ληφθούν τα απαραίτητα μέτρα από τους αρμόδιους φορείς και τις υπηρεσίες, ώστε να τηρηθούν και να ενισχυθούν εκείνες οι δικλείδες ασφαλείας που θα προσφέρουν το ικανό πλαίσιο για την ομαλή και ορθή διαδικασία ελέγχου, εισδοχής ή επαναπροώθησης των προσφύγων.

3.2. Η ΑΝΑΜΙΞΗ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΩΝ ΕΝΟΠΙΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ.

Στις αρχές του 2016 αποδείχτηκε όμως ότι δεν αρκούσε ο Frontex για την δύσκολη δουλειά της ισορροπίας μεταξύ του ελέγχου των μεταναστευτικών ροών και της επιθετικότητας των τουρκικών δυνάμεων στο χώρο του Αιγαίου.

Έτσι, προέκυψε η επέμβαση του ΝΑΤΟ στο Αιγαίο και η συγκαλημμένη ανάμειξη των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων στις δράσεις αυτές. Με τον τρόπο αυτό ο έλεγχος της παράτυπης μετανάστευσης έγινε αποτελεσματικότερος, ενώ ταυτόχρονα αποφεύχθηκε και κάποια ενδεχόμενη ένταση από τις δυνάμεις των δύο μεγάλων αντιπάλων (Συρίγος 2016).

Η πρώτη ουσιαστικά εκτεταμένη και επίσημη ανάμειξη στην προσφυγική κρίση των ενόπλων δυνάμεων έλαβε χώρα τον Φεβρουάριο του 2016, όταν ο υπουργός Άμυνας της Ελλάδος, Πάνος Καμμένος προκήρυξε την ίδρυση κεντρικού οργάνου για την επίβλεψη και βελτίωση της αντίδρασης της Ελλάδας στην κρίση μετανάστευσης και προσφύγων και για να διασφαλίσει ότι η χώρα θα προστατεύσει τη θέση της στην περιοχή χωρίς διαβατήρια Σένγκεν, σημειώνοντας ότι το νέο όργανο θα καθοδηγηθεί από ανώτερο στρατιωτικό αξιωματούχο. Ο στρατός της Ελλάδας θα έχει την εποπτεία του «Κεντρικού Συντονιστικού Οργάνου για τη Διαχείριση της Μετανάστευσης» μέχρις ότου το Υπουργείο Μετανάστευσης και η Ελληνική Αστυνομία αποκτήσουν την απαραίτητη τεχνογνωσία και εμπειρία για να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα αυτόνομα, ανέφερε ο κ. Καμμένος στη σχετική συνέντευξη τύπου.

Το κέντρο, το οποίο θα τεθεί τελικά σε λειτουργία στις 15 Φεβρουαρίου, θα εδρεύει στην έδρα του Υπουργείου Άμυνας και θα συντονίζει με την Ελληνική Αστυνομία, την Ακτοφυλακή, το Υπουργείο Μετανάστευσης και τις μη κυβερνητικές οργανώσεις που εργάζονται με μετανάστες και πρόσφυγες. Ο στόχος είναι να αυξηθεί η αποτελεσματικότητα της μεταφοράς μεταναστών από τα νησιά στην ηπειρωτική χώρα, να βελτιωθεί η παροχή τροφίμων καθώς και η ιατρική και η υγειονομική περίθαλψη στους μετανάστες και να παρακολουθηθεί η δημιουργία πέντε κέντρων ελέγχου ή θερμών σημείων για τους μετανάστες τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου της Λέσβου, της Χίου, της Σάμου, της Κω και της Λέρου. Αναφερόμενος στην αυξανόμενη πίεση στα νησιά του ανατολικού Αιγαίου που δέχονται καθημερινά χιλιάδες μετανάστες από τη γειτονική

Τουρκία, ο κ. Καμμένος εξήγησε ότι το νέο σχέδιο αποσκοπεί στην εξάπλωση του φορτίου. Το σχέδιο προέβλεπε ότι τα πέντε hotspots που θα εγκατασταθούν στα νησιά θα πρόκειται να φιλοξενούν τους μετανάστες μόνο για 24 ώρες, ενώ δύο κέντρα μετεγκατάστασης, στα περίχωρα της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, θα φιλοξενούν νέες αφίξεις για έως και 72 ώρες. Τα κέντρα ελέγχου και μετεγκατάστασης πρέπει να λειτουργούν με παρόμοιο τρόπο με το κεντρικό σώμα, υπό τοπικό στρατιωτικό αξιωματούχο που θα συντονίζει με αστυνομικούς και αξιωματικούς της ακτοφυλακής. Η ανακοίνωση ότι οι ένοπλες δυνάμεις και το Υπουργείο Άμυνας έχουν αναλάβει τον ηγετικό ρόλο στην αντιμετώπιση της κρίσης των προσφύγων από την κυβέρνηση της Ελλάδος, αποτελεί μέρος μιας σκόπιμης και συστηματικής επέκτασης του εγχώριου ρόλου του στρατού στην Ελλάδα. Η Ελλάδα πρέπει να δημιουργήσει "hotspots" στα νησιά που συνορεύουν με την Τουρκία και κέντρα μετεγκατάστασης στην ηπειρωτική χώρα μέχρι τις 15 Φεβρουαρίου, τρεις ημέρες πριν από τη σύνοδο κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) στις Βρυξέλλες. Τα Hotspots είναι ουσιαστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης στα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ, όπου δεσμεύονται πρόσφυγες που εγκαταλείπουν τις ζώνες πολέμου της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής και έχουν ληφθεί τα δακτυλικά τους αποτυπώματα.

Όσοι θεωρούνται ότι έχουν "γνήσια" αίτημα ασύλου θα μεταφερθούν στα κέντρα μετεγκατάστασης στην ηπειρωτική χώρα, ενώ τα υπόλοιπα θα σταλούν σε κέντρα κράτησης και τελικά θα απελαθούν. Η απαίτηση δημιουργίας στρατοπέδων αποτελεί μέρος του τριμήνου τελεσίγραφο που εξέδωσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για να απελάσει την Ελλάδα από τη Συμφωνία του Σένγκεν για ταξίδια χωρίς διαβατήρια στην Ευρώπη, εκτός αν η κυβέρνηση καταδείξει ότι μπορεί να σταματήσει την εισροή προσφύγων που εγκαταλείπουν τις πολεμικές ζώνες της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής. Η ανακοίνωση ακολουθεί την πρόσφατη καταστολή από τις ελληνικές αρχές ενάντια στις ΜΚΟ και τους εθελοντές που βοηθούν τους πρόσφυγες που έχουν

ξεσπάσει στα ελληνικά νησιά στα θαλάσσια σύνορα με την Τουρκία. Λεπτομέρειες των σχεδίων περιγράφηκαν σε συνέντευξη Τύπου 2 Φεβρουαρίου από τον υπουργό Άμυνας Πάνο Καμμένο μαζί με τον αναπληρωτή του Δημήτρη Βίτσα της Συρίας και τον αρχηγό του προσωπικού των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων, ναύαρχο Ευάγγελο Αποστολάκη. Ο κ. Κάμμενος εξήγησε ότι οι μηχανικοί του στρατού και των αεροπορικών δυνάμεων θα βοηθήσουν τους εργολάβους να δημιουργήσουν hotspots στα νησιά της Χίου, της Κω, του Σάμου και της Λέρου. Στη Λέσβο, όπου υπάρχει ήδη hotspot από τον Οκτώβριο, ο στρατός θα βοηθήσει στην επέκταση της υπάρχουσας υποδομής. Τα κέντρα μετεγκατάστασης θα δημιουργηθούν επίσης σε δύο στρατόπεδα στην ηπειρωτική Ελλάδα, στο Σχιστό (κοντά στην Αθήνα) και στη Σίνδο (κοντά στη Θεσσαλονίκη). Το 2015, πάνω από 850.000 άνθρωποι διέσχισαν το πλοίο από την Τουρκία στην Ελλάδα, με το 60% να πηγαίνει στη Λέσβο. Περισσότεροι από 250 άνθρωποι πέθαναν μέχρι στιγμής φέτος προσπαθώντας να πραγματοποιήσουν την ίδια διασταύρωση. Αυτό περιλαμβάνει περισσότερα από 39 άτομα που πνίγηκαν το πρωί της 30ης Ιανουαρίου μετά το σκάψιμό του σκάφους μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Περισσότεροι από 52.000 άνθρωποι πραγματοποίησαν τη διέλευση τον Ιανουάριο, 35 φορές περισσότερο από τον ίδιο μήνα πέρυσι. Ο υπουργός Εθνικής Αμύνης ανακοίνωσε ότι η επιχείρηση - η μεγαλύτερη που ανέλαβε ποτέ οι Έλληνες Ένοπλες Δυνάμεις σε καιρό ειρήνης - θα διοικείται από το νεοσύστατο "Συντονιστικό όργανο για τη διαχείριση της μετανάστευσης". Αυτό θα διευθύνεται από τον στρατηγό κ. Κωνσταντίνο Φλώρο. Ο κ. Φλώρος είναι αξιωματικός ειδικών δυνάμεων ο οποίος έχει υπηρετήσει τόσο ως αλεξιπτωτιστής όσο και ως σφραγίδα του Ναυτικού (ΟΥΚ).

Η συμμετοχή των ενόπλων δυνάμεων δικαιολογείται ως ο μοναδικός βιώσιμος τρόπος για να τηρηθεί η αυστηρή προθεσμία για τη δημιουργία των κεντρικών σταθμών και των κέντρων μετεγκατάστασης. Ωστόσο, το σχέδιο που ανακοινώθηκε από τον υπουργό Αμύνης, υπερβαίνει κατά πολύ μόνο την

παροχή βοήθειας σε κατασκευαστικά έργα, με αρμοδιότητα που επεκτείνεται σε τομείς πολιτικής. Για παράδειγμα, το συντονιστικό όργανο θα περιλαμβάνει:

- Τμήμα μεταφορών, το οποίο θα παρακολουθεί τις υφιστάμενες ρυθμίσεις για τη μεταφορά προσφύγων και μεταναστών από τα νησιά και τα hotspots στα κέντρα υποδοχής»
- Τμήμα υγείας, με επικεφαλής στρατιωτικούς και αστυνομικούς
- Τμήμα τροφοδοσίας που αποτελείται από 10 διαφορετικές μονάδες τροφοδοσίας
- Ένα τμήμα ΜΚΟ, το οποίο θα συντονίζει όλους τους εγγεγραμμένους εθελοντές (Σιάχος 2016).

Από τότε που ξεκίνησε η κρίση στην Ελλάδα πριν από έξι χρόνια, τα ηγετικά στελέχη των Ενόπλων Δυνάμεων δραστηριοποιούνται όλο και περισσότερο στις δημόσιες υποθέσεις, κάτι που μέχρι πρόσφατα ήταν κάτι σχεδόν απαγορευμένο.

Η ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 2016 ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΕΔ: ΜΙΑ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ

Ο όρος «προσφυγική κρίση», ως κοινωνική και ανθρωπιστική κρίση, αρχίζει στην Ελλάδα από τον Μάρτιο του 2016, όταν κλείνει η Βαλκανική οδός (Σπυροπούλου –Χριστόπουλος 2016:24). Παρά το γεγονός ότι η κυβέρνηση είχε αναλάβει την δέσμευση να ολοκληρώσει μέχρι τις αρχές του 2016 την κατασκευή και λειτουργία των κέντρων ταυτοποίησης και καταγραφής, άφησε το χρόνο να περάσει (Λυγερός 2016:144). Στις 12 Φεβρουαρίου 2016, τα κράτη μέλη της ΕΕ συνομολόγησαν πως όλη η λειτουργία του χώρου Σένγκεν «βρίσκεται σε σοβαρό κίνδυνο» και προειδοποίησαν την Ελλάδα να κάνει περαιτέρω προσπάθειες προκειμένου να επανορθώσει τις «σοβαρές ανεπάρκειες» σε ότι αφορά τη διαχείριση των συνόρων της τους ερχόμενους τρεις μήνες (Σπυροπούλου –

Χριστόπουλος 2016:24). Χρειάστηκε στο παρά πέντε να επιστρατευθούν οι ΕΔ για να μην βρεθεί και πάλι η Ελλάδα κατηγορούμενη.

Οι Ένοπλες Δυνάμεις κλήθηκαν να συμμετάσχουν ενεργά σηκώνοντας το μεγαλύτερο βάρος στην αντιμετώπιση του προβλήματος αναλαμβάνοντας με Κοινή Υπουργική Απόφαση (ΚΥΑ) των υπουργών Οικονομικών, Εσωτερικών, Εθνικής Άμυνας και Ναυτιλίας την διαχείριση της προσφυγικής κρίσης ενώ αυτή εξελισσόταν. Για το σκοπό αυτό συγκροτήθηκε το Κεντρικό Συντονιστικό Όργανο Διαχείρισης Προσφυγικής Κρίσης (ΚΕ.Σ.Ο.Δ.Π.) με αποστολή τη διεύθυνση και το συντονισμό, σε συνεργασία με την Υπηρεσία Ασύλου και την Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής, των δράσεων για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των θεμάτων, που προκύπτουν από τις προσφυγικές και μεταναστευτικές ροές στη χώρα.

Στα χρόνια που ακολούθησαν, ως τα τέλη του 2018, οι Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις δραστηριοποιήθηκαν σε ποικίλα πεδία. Κατ' αρχάς, με την συνδρομή τους κατασκευάστηκαν 50 Δομές φιλοξενίας προσφύγων/μεταναστών σε όλη την χώρα με συνολικά 45.000 θέσεις. Σήμερα λειτουργούν με μέριμνα των ΕΔ 21 Δομές στον ηπειρωτικό χώρο με 9.733 διαμένοντες και 5 στα νησιά του ανατολικού Αιγαίου με 13.711. Με ευθύνη του Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής (ΥΜΕΠΟ) ένα μέρος των δομών έχει παύσει τη λειτουργία του για διάφορους λόγους, ενώ ένας αριθμός προσφύγων/μεταναστών διαμένει πλέον, με μέριμνα της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ και ΜΚΟ σε διαμερίσματα. Το ΓΕΕΘΑ/ΚΕΣΟΔΠ και τα Τοπικά Συντονιστικά Κέντρα (ΤΟΣΚΕΔΠ) εξακολουθούν να υφίσταται παρά το γεγονός ότι η διαχείριση των κέντρων υποδοχής και δομών φιλοξενίας έχει σταδιακά μεταβιβαστεί σε άλλους φορείς (Γ.Ε.ΕΘ.Α. 2017).

Η εμπλοκή των Ενόπλων Δυνάμεων δεν έμεινε μόνο εκεί, αλλά επεκτάθηκε και στην ανάληψη της ευθύνης της σίτισης των προσφύγων, όπου οι

Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις εμφάνισαν αδυναμία ολοκλήρωσης της αποστολής αυτής. Επίσης ανελήφθη εκ μέρους των Ενόπλων Δυνάμεων και η ευθύνη της διεξαγωγής των σχετικών διαγωνισμών, προμηθειών κα. Είναι χαρακτηριστικό ότι για την κατασκευή, συντήρηση και εξοπλισμό των δομών, όπως ενημερώθηκα προσωπικά και άτυπα, διατέθηκαν κατ' έτος τα εξής ποσά: 2016: 8.223.745,47 ευρώ, 2017: 9.580.470, 71 ευρώ και 2018 (όχι συνολικά): 2.685.020,44 ευρώ. Στα πλαίσια των κατασκευών συμπεριλαμβάνονται οι χωματουργικές εργασίες, η τοποθέτηση κοντέινερ, η κατασκευή δικτύων ύδρευσης, ηλεκτρισμού και αποχέτευσης, όπως και ο σχετικός και αναγκαίος εξοπλισμός των hotspots.

Για την εμπλοκή των ΕΔ στην διαχείριση των προσφυγικών/ μεταναστευτικών ροών γράφτηκαν πολλά εάν αποτελεί σωστή επιλογή η χρησιμοποίησή τους. Όπως τις αμφιβολίες που εκφράστηκαν για τις κοινές περιπολίες της συμμαχίας του NATO στην διαχείριση της κρίσης σαν να πρόκειται για μια εχθρική απόβαση, έτσι και οι ΕΔ μιας χώρας δεν είναι δυνατόν να συντονίζουν τις δράσεις της δημόσιας διοίκησης (Σπυροπούλου – Χριστόπουλος 2016:96).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Είναι σαφές πως η υποδοχή του προσφυγικού ρεύματος που ξεκίνησε το 2009, κορυφώθηκε το 2015 και εξελίσσεται έως και σήμερα, δεν έτυχε της ίδιας προσοχής σε όλα τα στάδια και τα επίπεδα της προς τον ίδιο στόχο ενεργοποίησης. Οι υποδομές της Ελλάδος, σε ένα οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον ιδιαίτερος και ιδιαίζόντως ασφυκτικό, βρέθηκαν ανοχύρωτες μπροστά σε ένα τεράστιο πληθυσμιακό κύμα που παρέσυρε τον κοινωνικό και πολιτισμικό ιστό της χώρας.

Η συμβολή του Στρατού και των Ενόπλων Δυνάμεων, αποτελούν την δεύτερη και ισχυρότερη γραμμή δράσης και στήριξης του πολιτικού σχεδιασμού αντιμετώπισης της προσφυγικής κρίσης, καθώς σε ένα πολύ κομβικό σημείο – καμπή του φαινομένου, έδωσε την απαραίτητη ώθηση, όχι μόνον στο έμψυχο δυναμικό αλλά και στην εν γένει διαχείριση του ζητήματος από άποψη ασφάλειας. Ο θεσμικός ρόλος του Στρατεύματος στη διαχείριση των κρίσεων (φυσικών και τεχνητών) σε ειρήνη και πόλεμο βρίσκεται περιεγραμμένος αναλυτικά στο Οργανισμό του ΓΕΕΘΑ και σε μια σειρά Νόμων και αποφάσεων από το πλέον υψηλό πολιτειακό επίπεδο. Αυτός είναι και ο κύριος λόγος που θεσμικά και ουσιαστικά, οι Ένοπλες Δυνάμεις συνέβαλαν και συμβάλλουν καίρια και δυναμικά στην αντιμετώπιση της κρίσης. Επιπλέον θα πρέπει να σημειωθεί πως η εκτενής βοήθεια που παρέχεται από το ΥΠ.ΕΘ.Α. και όλα τα Σώματα των Ενόπλων Δυνάμεων, σε επίπεδο διατροφής, ένδυσης, υλικοτεχνικού εξοπλισμού, χώρων διαμονής, παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας κ.α. αποτελεί μια αδιάσειστη απόδειξη πως το εύψυχον διατηρείται στον ύψιστο βαθμό, με αίσθημα αλληλεγγύης και αλτρουισμού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Barker, A., Robinson D., (2016). EU states face charge for refusing refugees, *Financial Times*, May 3, 2016. Ανάκτηση την 09/09/2018 από, <https://www.ft.com/content/346ba28a-10b8-11e6-bb40-c30e3bfcf63b>.
2. Bohmer, C., Schuman, A. (2008). *Rejecting Refugees: Political Asylum in the 21st Century*. Routledge.
3. Brubaker, R. (2004). *Ethnicity without Groups*, Cambridge, MA: Harvard University
4. Castels S., Davidson A. (2000). *Citizenship and Migration: Globalization and the Politics of Belonging*, NY: Routledge.
5. Crowley, H. (2016). Managing the unmanageable: understanding Europe's response to the migration crisis. *Human Geography*, (2) 9, σσ. 13-23.
6. Edmunds, T. (2006). What are armed forces for? The changing nature of military roles in Europe. *International Affairs*, 82 (6). 1059-1075.
7. Gibney, M. (2010). *Global Refugee Crisis: A Reference Handbook*.
8. Gropas R., Triantafyllidou A. (2005). *Migration in Greece at a Glance*.
9. Guterres, A. (2015), Ομιλία του Υπατου Αρμοστή του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, AntónioGuterres, στο Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών. UNHCRGreece, 26 Φεβ 2015. Ανακτημένο την 11/12/2018, <https://www.unhcr.org/gr/3662-%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BB%CE%AF%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%8D%CF%80%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B1%CF%81%CE%BC%CE%BF%CF%83%CF%84%CE%AE-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%BF%CE%B7%CE%B5-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84.html>

10. Hollenbach, D. (2010). *Driven from Home: Protecting the Rights of Forced Migrants*, Georgetown U.P.
11. Hyndman, J. (2000). *Managing Displacement: Refugees and the Politics of Humanitarianism*. University of Minnesota Press.
12. International Organization for Migration (2015), *World Migration Report 2015, Migrants and Cities: New Partnerships to Manage Mobility*. Ανακτήση την 10/12/2018, http://publications.iom.int/system/files/wmr2015_en.pdf
13. Steinmayr, A. (2017), *Did the Refugee Crisis Contribute to the Recent Rise of Far-Right Parties in Europe?*, *Ifo DICE Report 4/2017, December, Volume 15*. Ανακτήθηκε την 04/12/2018, <https://www.cesifo-group.de/DocDL/dice-report-2017-4-steinmayr-december.pdf>
14. UNHCR (2014), *2014 Syria Regional Response Plan. Strategic Overview*, <https://www.unhcr.org/partners/donors/52b170e49/2014-syria-regional-response-plan-rrp6-january-december-2014.html?query=2014>
15. UNHCR (2015a), *Four million Syrians flee war persecution*, <https://www.unhcr.org/news/stories/2015/7/56ec1ea49/four-million-syrians-flee-war-persecution.html?query=syrian%20war>
16. UNHCR (2018), *Οι αναγκαστικά εκτοπισμένοι ξεπέρασαν τα 68 εκατομμύρια το 2017, κρίσιμη μια νέα παγκόσμια συμφωνία για το προσφυγικό*. UNHCR, 19 Ιουν 2018, <https://www.unhcr.org/gr/7447-%CE%BF%CE%B9-%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%B3%CE%BA%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC-%CE%B5%CE%BA%CF%84%CE%BF%CF%80%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%BF%CE%B9-%CE%BE%CE%B5%CF%80%CE%AD%CF%81%CE%B1%CF%83.html>
17. UNHCR Global Trends 2014: High Commissioner Guterres Comments, στο <https://www.youtube.com/watch?v=Ctj1GFMcUcg>
18. Βεντούρα, Λ. (1994). *Μετανάστευση και Έθνος. Μετασχηματισμοί στις συλλογικότητες και τις κοινωνικές θέσεις*. Αθήνα: EMNE – Μνήμων.

19. Βούζα, Α.-Ρ. (2017), *Διερεύνηση χωρικών και κοινωνικών παραμέτρων των προσφυγικών καταυλισμών στα πλαίσια της συνεχιζόμενης προσφυγικής κρίσης*. Διπλωματική εργασία, Βόλος : Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, 2017, <http://ir.lib.uth.gr/bitstream/handle/11615/48157/16837.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
20. Βρέλλη, Σπ. (2003). *Δίκαιο Αλλοδαπών*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.
21. Γ.Ε.ΕΘ.Α. (2017), *Φυλλάδιο Κοινωνικής Προσφοράς Ενόπλων Δυνάμεων Έτους 2017*. Τμήμα Ενημέρωσης Τύπου, http://www.geetha.mil.gr/media/pdf-arxeia/koinprosfora/2017/koinoniki_prosfora_2017.pdf
22. Εισαγωγή στη Διεθνή Προστασία (2015), *Εισαγωγή στη Διεθνή Προστασία. Προστατεύοντας τους πρόσφυγες εντολής της Υπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες*. Εγχειρίδιο αυτοδιδασκαλίας, UNHCR, 1 Ιανουαρίου 2015, <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4ba87e572>
23. Ζάικος, Ν. (2016), *Πρόσφυγες, Μετανάστες και Διεθνές Δίκαιο*. Χθές, Σήμερα..., 19/06/2016. Ανακτήθηκε την 09/12/2018, <https://clioturbata.com/απόψεις/νίκος-ζάικος-προσφυγες-μεταναστες-κα/>
24. Ηλιάδης, Μ. (2015), *Η μετανάστευση ως απειλή εθνικής ασφαλείας για την Ελλάδα*, 27 Ιανουαρίου 2015. Ανακτήθηκε την 29/11/2018, <http://dialogoi.gr/2015/01/i-metanastefsi-os-apili-ethnikis-asfalias-gia-tin-ellada/> και infognomonpolitics.blogspot.gr
25. Καθορισμός του Καθεστώτος του Πρόσφυγα (2015), *Καθορισμός του καθεστώτος του Πρόσφυγα. Καθορίζοντας ποιος είναι πρόσφυγας*. Εγχειρίδιο αυτοδιδασκαλίας 2, UNHCR, 1 Σεπτεμβρίου 2005, <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4d466f392>
26. Κουλιουμπής, Α. (2017), *Η εμπλοκή των Ευρωπαϊκών Ενόπλων Δυνάμεων στο μονοπάτι της προσφυγικής κρίσης από το Χαλέπι στο ερολίνο*. Μεταπτυχιακή Διατριβή Ειδίκευσης, Αθήνα : Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο

<https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/frontend/file/lib/default/data/1332528/theFile>

27. Μπούμπουλης, Χ. (2015), Ο ρόλος της μετανάστευσης στη διατάραξη ή τη διατήρηση της Διεθνούς Ασφαλείας. Πανεπιστήμιο Πειραιώς, http://dione.lib.unipi.gr/xmlui/bitstream/handle/unipi/8945/Bouboulis_Christos.pdf?sequence=1
28. Νοτοπούλου, Κ. (2016), *Μεταναστευτική ρίση στην Ε.Ε. Πολιτικές διαχείρισης του προσφυγικού κύματος, καταλύτης για τη φυσιολογία της Ευρώπης, σήμερα*. Διπλωματική Εργασία, Θεσσαλονίκη : Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, <http://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/19621>
29. Ντόκος, Θ.Π. – Πιέρρος, Φ.Τ. (1996), *Η Μεσόγειος προς τον 21^ο Αιώνα. Η θέση της Ελλάδας*, Αθήνα : Εκδόσεις Παπαζήση, 1996.
30. Πανταζής, Β. (χχ), *Μετανάστευση – Ένταξη των Μεταναστών*. Ανακτήθηκε την 12/12/2018, <http://www.1169.syzefxis.gov.gr/syn/7/pantazis.doc>
31. Παπαγιάννης, Ι.Π. (2015), *Παράτυπη Μετανάστευση. Αίτια, Διαχείριση και Ζητήματα Ασφαλείας*. Διπλωματική Εργασία, Θεσσαλονίκη : Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, <http://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/18700>
32. Πελαγίδης, Σ. (2003), *Η Ελλάδα των Πολιτισμών. Ομογενείς, Παλλινოსτούντες και Αλλογενείς Πρόσφυγες. Τέλη 20^{ου} και αρχές 21^{ου} αιώνα*, Θεσσαλονίκη : Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, 2003.
33. Ραγιές, Ι.Α. (2001), *Η Συμμετοχή της Ελλάδας σε Επιχειρήσεις Υποστήριξης της Ειρήνης*, Αθήνα : Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, 2001.
34. Ροντιέ, Κ. (2016). *Μετανάστες και Πρόσφυγες*. (Μετάφρ. Κούρκουλος, Ν.), Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου.
35. Σιάχος, Μ. (2016), Στο Στρατό περνά η διαχείριση της προσφυγικής κρίσης, 10/03/2016. Ανακτήθηκε την 11/12/2018, <https://www.dikaiologitika.gr/eidhseis/dhmosio/98147/sto-strato-i-diaxeirisi-tis-prosfygikis-krisis>

36. Σιδηροπούλου, Α.Τ. (2018), *Ο αναπάντεχος ρόλος των Ενόπλων Δυνάμεων εν όψει προσφυγικών ροών 2014-2016*. Διπλωματική Εργασία, Θεσσαλονίκη : Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2018, <https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/21963/3/SidiropoulouAlexiaMsc2018.pdf>
37. Σπυροπούλου, Γ., Χριστόπουλος Δ. (2016). *Προσφυγικό: Θα τα καταφέρουμε;* Αθήνα: Παπαζήσης, 2016.
38. Συρίγος, Α.Μ. (2016), *NATO στο Αιγαίο: Οκτώ δεδομένα με ειδική σημασία, αθημερινή*, 14/02/2018. Ανακτήθηκε την 01/11/2018, <http://www.kathimerini.gr/849460/article/epikairothta/politikh/nato-sto-aigaio-oktw-dedomena-me-eidikh-shmasia>
39. Το Βήμα team (2015), *Άλλο μετανάστες, άλλο πρόσφυγες, άλλο αιτούντες άσυλο*, Το ήμα, 2 Σεπτεμβρίου 2015. Ανακτήθηκε την 01/09/2018, <https://www.tovima.gr/2015/09/02/world/allo-metanastes-allo-prosfyges-allo-aitoyntes-asylo/>
40. Τρουμπέτα, Σ. (2012). *Το προσφυγικό και μεταναστευτικό ζήτημα: διαβάσεις και μελέτες συνόρων*. Αθήνα: Παπαζήσης, 2012.
41. Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (2008), *Οι Πρόσφυγες του όσμου 2006. Αναγκαστικές μετακινήσεις πληθυσμού στη νέα χιλιετία*, Αθήνα : Ελληνικά Γράμματα, 2008.